

Édes Anyanyelvünk

XXI. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1999. OKTÓBER

ÁRA: 70 FORINT

Melyik múlt század?

„Kétezres bomba” a nyelvművelésben

A számítógépekben s a számítógépek vezérelte berendezésekben rejlő „kétezres bombáról”, azaz a 2000. év beköszöntekor fenyegető programhibákról világszerte sokat beszélnek. Arról van szó röviden, hogy a számítógépes programok (egy része) automatikusan keltezi is a dokumentumokat. A keltezés azonban csak az évszázad utolsó két évét mutatja, tehát például azt, hogy 89 vagy 99, ám előáll a nagy zűrzavar, amikor 00-ra ugrik a számjegy. Innentől kezdve ugyanis összekeverhetők lesznek az adatok. Az ilyen számítógépeknek mindegy lesz, hogy 1800, 1900 vagy 2000. A hiba minden olyan rendszert megzavar, amely nem tudja értelmezni a 2000. esztendő. Kaotikus állapotok keletkezhetnek a népesség-nyilvántartásban, a pénzügyi életben, a közlekedésben. Nem csoda, ha 2000. január 1-jére az informatikusok is készülnek.

Lesz „kétezres bomba” a nyelvművelésben, pontosabban a nyelvhasználatban is.

Már az is egy kis kommunikációs akadályt jelenthet, hogy egyszerre van század- és ezredforduló. Mivel ezredforduló ritkábban fordul elő, ezért most inkább erre utalnak a nyelvhasználók.

Azután: eddig mennyire magától értetődően írtuk le a jelenre vonatkoztatva: a század utolsó évtizede. Ez 2000-ben, egészen pontosan 2001-ben értelmét veszti, és hirtelen a század és az ezred első évtizedébe lépünk át. De a jövő századra való utalásokkal is csínján kell bánni: már nem sokáig mondhatjuk, hogy a jövő század, mert hamarosan benne leszünk, s az utána következő csak 2101-ben aktuális – rövid távú terveinkben pedig ez aligha szerepel. Jókai Mór *A jövő század regénye* című munkája kapcsán is eltöprenghetünk: vajon melyik évszázadra gondolt a szerző? A mű megjelenésekor ez még nem volt kétséges. Még ritkábban mondhatjuk: a következő évezred. Mert a második évezred már csak karnyújtásnyira van, ha igaz, hamarosan át is lépjük a kapuját, ám a rá következő még beláthatatlan messzeségben.

További fogalmazási „bombák” robbanhatnak fel írott szövegeinkben, ha azokat két-három év múlva is olvassák. Ha olyan utalások lesznek bennük, mint a múlt század, akkor gyorsan meg kell nézni, melyik évben írta a szerző: mert ha 1999-ben, akkor a múlt század a XIX. századot jelenti, ha 2001-ben, akkor a csak az imént elmúlt XX.-at. A múlt századi írók, a múlt századi politika stb. kifejezések tehát nehezen értelmezhetővé válnak. Jobb, ha helyettük mostantól pontosan megjelöljük: a XIX. századi vagy a XX. századi írók, politika stb. S a 10-es vagy a 20-as évek helyett is ideje elkezdni 1910-es, 1920-as éveket írni.

A továbbiakban csínján kell bánni a századunk kifejezéssel is. Mert két év múlva ennek azonosítása is kétséges lesz.

Mindez a nyelvi eszmefuttatás arra is alkalmas, hogy elgondolkodjunk a nyelvhasználat különlegességein. Ezek a példák arra mutatnak rá, hogy a nyelvi kifejezésben mennyire minden viszonyítás (szemlélet) kérdése. Hiszen hány randevú (s talán kapcsolat) futott már zátonyra amiatt, hogy „találkozunk a metrónál” (lent, fönt, melyik irány?) vagy „a vonat végénél” (melyik a vége a vonatnak egy fejpályaudvaron?). Mostantól ugyanígy nem mindegy: mit is jelent a múlt század...

Attól azért nem félek, hogy a fenti félreértések miatt esetleg bárkinek a pénze bennragad a bankban, máshová irányítják a miskolci intercityt, esetleg násztáncot jár otthoni számítógépünk – a valódi „kétezres bomba” miatt ugyebár ez is megtörténhet. Legfőlőbb elakadunk a beszédben, írásban, olvasásban, ott hagyjuk a boltban a tejszínes desszertet, esetleg összekeverjük a XIX. századot a XX.-kal. Talán már az érettségien sem fognak buktatni érte!

Balázs Géza

A TARTALOMBÓL:

Deme László:
*Ami és amely – tovább
finomítva*

Zimányi Árpád:
*Társadalom és nyelvi
műveltség*

Buvári Márta:
Szó, szó, szó

Pásztor Emil:
*A magyar nyelv
múzeuma*

Timár György:
*Ürömmön
vagy Örömben?*

Brauch Magda:
Közös anyanyelvünkért

Agárdi Péterrel
beszélget Maróti István

És: pontozó,
nyelvi mozaik,
keresztretjtvény,
pályázat

Kedves Olvasóink!

Ez évi első számunk 2. oldalán már jeleztük, hogy az Önök 1997. évi személyi jövedelemadójából, pontosabban annak az Anyanyelvápolók Szövetségére számára felajánlott 1 százalékból – amely 266 358 Ft-ot tesz ki, tehát tekintélyes summa – a szövetségi munka összehangolásának és a tagság tájékoztatásának egyik legfontosabb eszközét, lapunkat támogatjuk. Most, az év vége felé, az 1996. évi CXXVI. törvény előírásainak eleget téve azt is jelezzük, hogy pontosan mire fordítottuk ezt az összeget. Nos, ebből díjaztuk É(r)de(ke)s anyanyelvünk című pályázatunk nyerteseit; ebből fedeztük a lapunkban immár évente önálló melléklettel jelentkező ifjúsági tagozat vezetőinek ez irányú képzését; végül ebből egyenlítettük ki a Pontozó rovatunk nyerteseinek és más jutalmazottjainknak járó könyvadományok költségeit, valamint néhány olyan személyes látogatásnak a költségeit, amelyek a szövetség és a lap határainkon túli kapcsolatainak, jelenlétének megerősítésére szolgáltak.

Együttal – kétévi szünet után! – be kell jelentenünk, hogy 2000-től, sajnos, mi is áremelésre kényszerülünk, de csupán olyan emelésre, amelyet az elmúlt két esztendő inflációjának mértéke megkövetel tőlünk. Egy-egy számunk 2000-től az eddigi 70 helyett 90 forintba kerül, az évi előfizetés pedig 350 helyett 450 forint lesz. Ezzel egyidejűleg, a szövetség elnökségének döntése alapján, a tagdíj is emelkedik, felnőtteknek az eddigi 600 helyett 700, diákoknak és nyugdíjasoknak 400 helyett 500 forintra.

Nehéz szívvel közöljük ezt, de kénytelenek vagyunk rá. Éppen azért szólunk idejében, már a 4. számunkban, hogy olvasóink, tagjaink számolhassanak e nemkívánatos, de elkerülhetetlen változással.

Az Édes Anyanyelvünk minden olvasóját tisztelettel köszönti

az Anyanyelvápolók Szövetsége

TARTALOM

Balázs Géza: „Kétezres bomba” a nyelvművelésben	1
Kedves Olvasóink!	2
Brauch Magda: Közös anyanyelvünkért	3
Holczer József: Eltévedt közbevetések	4
Zimányi Árpád: Társadalom és nyelvi műveltség	4
Kemény Gábor: Nyelvi mozaik	5
Buvári Márta: Szó, szó, szó	6
Minya Károly: „Balul elsült” szólások	6
Pásztor Emil: A magyar nyelv múzeuma	7
Aki emberekkel foglalkozik... Agárdi Péterrel beszélget Maróti István	8
Timár György: Örömmön vagy Örömben?	9
Kovács József: A hely(név) szelleme	9
Zsiros Gábor: Jöttment játékszavak	9
Deme László: <i>Ami és amely</i> – tovább finomítva	10
B. Gergely Piroska-Fekete Péter: „Halicanumi üzenet”	11
Hírek	12
György Lajos: Gondolatok... ..	12
T. Gy.: Két kiegészítés	12
Forgách Róbert: Beszélni nehéz!-körvezetők tábora	13
Mészely József: Két vetélkedő Erdélyben	13
D. L.: 1999. évi Kazinczy-jutalmaskok	14
M. K.: Pedagógusjelöltek Kazinczy-versenye	14
Hercegi Károly: A Kazinczy-díj Alapítvány 1999. évi kitüntetettjei ...	14
Grétsy László: A magyar nyelv hete 1999.	15
Büky László: Péter Mihály: „Pár tarka fejezet csupán...”	16
Krebsz János: Egy nyelvművelő hétköznapijai	16
Ilosvai Ferenc: Szószóró	16
Graf Rezső: A magyar köznyelv helyesírási szótára	17
Milián Orsolya: Simon Györgyi-Zala Mária: Magyar nyelvtan és helyesírás	17
Pontozó	18
Keresztjévtény	19
Varsányi Viola: Tisztelt Szerkesztőség!	19
Pályázat	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észletek	20

ÉDES ANYANYELVÜNK

Az Anyanyelvápolók Szövetségének évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – megjelenő folyóirata

Megjelenik

a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja:

az Anyanyelvápolók Szövetsége

Felelős szerkesztő és kiadó:

Grétsy László

A szerkesztőség tagjai:

Balázs Géza
Kemény Gábor
Maróti István

A szerkesztőség címe:

1075 Budapest, Kazinczy u. 23–27.
Telefon: 352–8981

Postacím:

1364 Budapest, Pf. 122.
A lap a Világhálón is olvasható:
http://www.lib.jgyf.u-szeged.hu/edes_anyanyelvunk/

Terjeszti:

a HELP, a Bp.-i HIRKER Rt., az NH Rt., a Könyvtárellátó Kht. és több más terjesztő.

Előfizethető

bármelyik hírlapkézbesítő hivatalban, valamint közvetlenül vagy postautalványon a Magyar Posta Rt. Hírlap-előfizetési és Elektronikus Postaigazgatóságán (HELP), amelynek címe: 1900 Budapest, VIII., Orczy tér 1. (Kérésre az iroda postautalványt küld!)
Előfizetési díj: a jövő évre 450 Ft
Számonkénti ár: 70 Ft
Az Anyanyelvápolók Szövetségének tagjai a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják.
Belépési nyilatkozat és csekk kérhető: Anyanyelvápolók Szövetsége, 1126 Budapest, Szoboszlai u. 2–4.

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsága:

Balázs Géza
Bencédy József
Deme László
(a szerkesztőbizottság elnöke)
Fábián Pál
Grétsy László
Kemény Gábor
Maróti István

Lapunk kiadását a József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alap, az Oktatási Minisztérium és a Soros Alapítvány segíti.

ISSN 0139-0457

Nyomdai munkák:

CERBERUS Kft.
1054 Budapest, Kálmán I. u. 23.
Telefon: 332–3511
Felelős vezető: Schmidt Gábor

Közös anyanyelvünkért

A határon túlról, Erdélyből szeretnék szót emelni közös anyanyelvünkért.

A kifejezésbeli hanyagság, pontatlanság, igénytelenség nem új keletű, minden időben bírálat tárgya volt (különös tekintettel a 30-as évek nyelvművelő mozgalmára), de – ami a legszomorúbb – a hibák túlnyomó többsége nemcsak megmaradt az élő nyelvhasználatban, hanem, különösen az utóbbi néhány évben, érezhetően meggyorsult a nyelvromlás, és újabban már teret nyer az írott sajtóban, a hangos hírközlésben is.

A nyelvi vadhajtasok megtalálhatók az egész magyar nyelvterületen, mégis számolni kell azzal a ténnyel, hogy a különféle régiók között a nyelv alkalmazásában, sőt a tipikus hibákban is vannak bizonyos eltérések. Ezek a nyelvi pongyolaságok azonban útleveél nélkül átszivárognak egyik területről a másikra. Nem igaz, hogy csak a Székelyföldön suksütkölnek (bár ez ott nyelvjárási sajátosság), hanem mindenütt, ahol magyarul (helytelenül) beszélnek, mint ahogy nemcsak a Dunántúlon használják a *-tól, -től* ragot hasonlóító határozói értelemben (nagyobb *tőlem* – nagyobb *nálam* helyett), hanem néha a televízióban is, onnan pedig könnyen áterjed, illetve visszakerül oda, ahonnan származik: az élőbeszédbe. S ha mi itt Erdélyben – román tükörfordításként – *telefonat adunk*, azaz felhívunk valakit, akkor az anyaországban – nyelvi kényelemszeretetről – *telefonat kapnak*, és (bárcsak ne lenne igazam!) nemso-kára mindkét forma hallható lesz itt is, ott is.

E néhány kiragadott példa is igazolja, mennyire szükséges a nyelvész szakemberek, nyelvművelők összefogása közös anyanyelvünk védelmében, hiszen a határ innenső és túlsó oldalán is egy nyelven kell beszél-nünk. Ám ez a nyelvhasználat legyen tiszta, helyes, szabatos, igényes és fö-lösleges idegen hatásoktól mentes.

A továbbiakban ez utóbbiakról szeretnék beszélni, még ha más-más eredetű és természetű idegen hatásról van is szó. Nálunk Erdélyben elsősorban a román nyelvi hatással kell számolni, de egyáltalán nem zárható ki a más eredetű idegen elemek fölösleges használata sem. Azért szólnék a mi sajátos keverék-nyelvünkéről, hogy mindenekelőtt a saját portánk előtt söpörjek (bár amit elmondani készülök, az bizonyára nem újdonság az anyaországi nyelvészek számára).

A romániai magyar „makaróni stí-lus”, amely, szerencsére, egyelőre megmaradt az élőbeszéd szintjén, abból a sajátos politikai, társadalmi helyzetből ered, hogy a közigazgatás-

ban, a munkahelyeken, az egészség-ügyi intézményekben vagy akár bevá-sárlás közben az állam hivatalos nyel-vét használjuk. Így nem véletlen – de nem is szükségszerű! – egyrészt a román szavaknak, másrészt a tükörfordításoknak a folyamatos magyar beszédben való megjelenése. Ez utó-biak – a tükörkifejezések – a neheze-ben tetten érhető és felfogható, hi-szen a beszélő minden szót magyarul mond, így jogosan vélheti, hogy he-lyesen, sőt válasz-tékosan fejezi ki magát. Ennélfogva néhány ilyen szó szerinti fordítás felbukkan még az igényesebb beszélők stílusában, sőt helyel-közzel a sajtóban is.

Említettem az előbb a *telefonat ad* kifejezést, amely – ha nyelvérzésem nem csal – románul sem hangzik jól. Nyelvművelő-ink szívós harcá-nak köszönhető-en az igényesebb nyelvhasználatból már kiveszőben van, akárcsak az or-vosi körökben elterjedt *lázat, tüdőgyul-ladást, infarktust* stb. *csinál* kifejezés. Ez utóbbi azonban a nyelvhasznála-tukra kevesebb adók között még igen elterjedt, akárcsak a *csinál* igével alkotott egyéb kifejezések: *fürdőt, tust csinál, tervet, tréfát, lármát csinál, baleset-et*, ennyi vagy annyi kilométert *csinál* stb. Ez az ige, amely az egész magyar nyelvterületen a kellenél jóval gy-aakoribb, nálunk, a román hatás követ-keztében, még nagyobb teret hódított (nyilván a román nyelvművelők sem örülnek neki).

Sajnos, az értelmiségiek nyelvhasz-nálatában is előfordul a *lábón áll a vil-lamoson, vonaton* kifejezés (románul az *áll és ül* cselekvéseket azonos szóval nevezik meg), továbbá a *pontra tesz*, azaz *elrendez, elintéz, rendbehoz* (vala-milyen ügyet), illetve *helyre tesz, rend-reutasít, ráncba szed* és – elnézést – *gatyába ráz* (valakit, valamilyen sze-mélyt). A hivatalos nyelvben haszná-latos a *régiség* a *munka mezején* vagy egyszerűen *régiség* tükörfordítás, amely a szolgálati időt, a munkavi-szonyban eltöltött évek számát jelenti, s mint ilyen a mindennapi szóhaszná-latban is gyakran előfordul. Évekkel ezelőtt a magyar televízióban egy ötven év körüli, de nagyon csinos, fia-talos erdélyi színésznőtől a keresete felől érdeklődtek, mire a hölgy többek között megjegyezte, hogy a *régiségért* is kap pótlékot. Az eredmény hársány nevetés volt az anyaországiak részé-

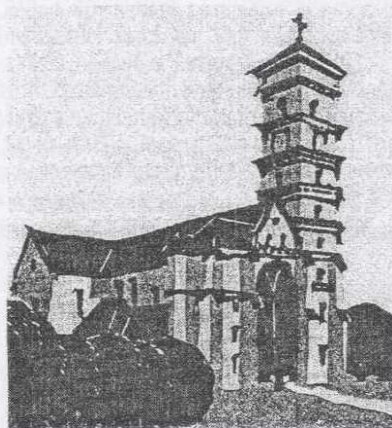
ről, amiért a hölgy megsértődött, s jóllehet honfitársai, kollégái is jelen voltak, senki sem tisztázta a félre-értést. Szomorú, ha odáig jutunk, hogy nem értjük egymás nyelvét, és még szomorúbb, hogy ez az eset er-délyi magyar értelmiségiekkel fordult elő.

Há már itt tartunk, elmondanám még egy anekdotaszerű, sok-éves élményemet. Társasággal kirán-dultunk Dévára, ahol éppen aznap egy magyarorszá-gi küldöttséget vártak. A városhá-za homlokzatán nagy betűkkel ez a felirat volt olvas-ható: „Jó, hogy jöt-tetek!”. Ez egy hasonló román üdvözlő szöveg többé-kevésbé szó szerinti fordítása (egészen pontosan nem lehet lefor-dítani). Igaz, hogy azokban az évek-ben még szokatlan lett volna az „Is-ten hozott benne-teket!”, de – úgy gondolom – a de-legáció értetlenül állt a felirat előtt, talán egy kissé meg is sértődött a vélt bizalmaskodás miatt.

Még kevésbé értjük egymás nyel-vét, ha az erdélyi magyarok az anya-országiak előtt ismeretlen román köl-csönszavakat kevernek beszédükbe. A *buletin* személyi igazolványt, a *blokk, blokkolás* tömbházlakást jelent. Ezt a két szót, sajnos, majdnem min-denki így használja (már-már modo-rosságnak tűnik a helyes magyar kife-jezés alkalmazása). Kevésbé igényes körökben azonban sok más – többsé-gükben hivatalos jellegű – román szót iktatnak a folyamatos magyar beszéd-be. Ilyenek a *dováda* (igazolás), *bilet* (jegy, menetjegy), *abonament* (bérlet), *karnet* (vezetői jogosítvány, illetve is-kolai körökben ellenőrző könyvecs-ke), *navéta* (ingázás), *bordúra* (járd-a-szegély), *bón* (pénztári számla), *disz-penzár* (orvosi rendelő), *punga* (zacskó, tasak), *jaurt* (joghurt), *friska* (tej-szín, tejszínhab) stb.

Sajnos, ez csak a jéghegy csúcsa, az élet különböző területein nagyon sok román kölcsönszó használatos, amelyek közül némelyek többé-ke-vésbé indokoltak, mások viszont a nyelvi hanyagság, nemtörődömség, a „mindegy, hogyan beszélék” felfogás következményei. Pedig a nyelvek ön-kényes keverése a megbecsülés hi-ányát jelzi – mindkét nyelvvvel szem-ben!

Brauch Magda

A gyulafehérvári katedrális
Kós Károly metszete

Társadalom és nyelvi műveltség

A társadalom műveltségesezménye koronként változik: időről időre mást tekintenek fontosnak, hasznosnak, értékesnek vagy követendőnek. A klasszikus műveltség összetevői mostanra elvesztették kulcsszerepüket, mialatt a természettudományok, a pénzügyi, gazdasági, üzleti, számítástechnikai ismeretek napjaink meghatározó tényezői lettek.

Mai világunk *látszólag* nem kedvez a nyelvművelésnek. Egyfelől valóban kevesebb figyelem jut a nyelvnek, hiszen – a már említett értékrendváltozáson kívül – létünkbe vágó dolgok foglalkoztatják az emberek többségét: társadalmi átalakulás, munkanélküliség, globalizáció, illetőleg a háború és béke kérdése. Másfelől viszont nem hanyagolható el azoknak a véleménye, akikben továbbra is él a nyelvi műveltség igénye. Ők tudják, hogy a nyelvet nemcsak használni kell, nemcsak kihasználni vagy elhasználni, amint napjaink haszonelvű világában tapasztalhatjuk, hanem mindenekelőtt megismerni, tanulmányozni és tudatosan élni vele. Ők tudják, hogy modern világunkban a nyelv művelése és a korszerű nyelvi műveltség nem pusztán öncél, hanem életünk természetes velejárója, sőt szigorú parancsa.

Bízást mondhatjuk: minden korábbinál égetőbb szükségességről van szó. Hogy miért, arra lássunk néhány meggyőző érvelt!

A kommunikációs készségek hasznosítására számos példát idézhetünk. A munkáltatók – például a külföldi cégek hazai képviselői – tudatosan vizsgálják az állásra pályázók kommunikációs teljesítményét. Sokat elárul szerzőjéről az önéletrajz, még többet a személyes megjelenés és az elbeszélgetés. Nem mindegy, hogyan viselkedik, mit mond, miképpen fogalmaz és beszél a jelölt. De bármilyen vállalkozónak, üzletembernek saját jól fel-fogott érdekében meg kell találnia a legmegfelelőbb hangot tárgyalópartnereivel, üzlettársaival és vevőivel egyaránt. Ezért is

olyan népszerűek a kommunikációs tréningek, melyeknek célja többek között a nyelvi eszköztár fejlesztése. Mind több helyen alapfeltétel a megfelelő nyelvi műveltség, és már ne csak a kereskedelemre, a vendéglátóiparra gondoljunk, hanem a hivatalokra, a közlekedésre, a rendőrségre, az ügyfélszolgálati irodákra is! Örömmel tapasztalhatjuk a fokozatos szemléletváltást: megtanulnak beszélni, bánni, viselkedni, levelezni a polgárral. Bár még nem mindennel és mindenkivel lehetünk elégedettek, de a hivatalok, cégek, szolgáltatók kommunikációs kultúrája érezhetően fejlődik.

A nyelvi műveltség megalapozásában ki kell emelni az iskola szerepét. A számos nehézség és hiányosság ellenére biztató, hogy elhivatott pedagógusainknak köszönhetően egyre több helyi és országos anyanyelvi verseny ösztönzi a gyerekeket és a tanárokat az igényességre. S ha az idegen nyelvek tanításában, a nyelvvizsgákon igen szigorú követelményeknek kell eleget tenniük a jelölteknek, miért nem természetes igény mindenki számára a magyar nyelv művelése, ápolása? Tennyvaló és tanulni-való pedig van bőven: a több évtizede unalomig ismételt egy-két típushiba helyett a mai nyelvhasználat tucatnyi buktatójával foglalkozhatunk. De nem mondhatunk le az alapvető nyelvtani ismeretek iskolai oktatásáról sem: a tanárok a megmondható, hogy mennyiben segíti a biztos leíró nyelvtani alap többek között a helyesírásnak és az idegen nyelveknek az elsajátítását.

Van és még inkább lesz jövője a nyelvi műveltségnek, amely csak látszólag vagy időlegesen tűnik mostohán kezelt területnek. A hagyományos nyelvművelés újabb formákkal gazdagodott: az ezredforduló társadalmi hatású tennivalói – amelyeket az Akadémia cselekvési programban fogalmazott meg – már a nyelvi tervezés és a nyelvpolitika körébe tartoznak.

Zimányi Árpád

Eltévedt közbevetések

A közbevetés fogalmát talán nem kell definiálnunk. Használatára, előfordulására viszonylag egyszerű utasítás áll. A magyar helyesírás szabályai 250. pontjának élén: „Az olyan szót vagy szókapcsolatot, amelyet a közbevetés szándékával ékelünk be a mondatba, vesszők, gondolatjelek vagy zárójelek közé tesszük...” Még egy nyelvhelyességének is mondható megállapítást írok ide ugyane paragrafusból: „A közbevetés szándékát és írásbeli kifejezésének szükségességét valójában csak a közlemény megalkotója érzi, a fenti szabály alkalmazása a fogalmazó egyéni megítélésétől függ. Akár le is mondhat a beékelésről.”

Valóban: diákok dolgozataiban, levélíró emberek gyakorlatában legfeljebb agyonvesszőzésekkel találkozunk. Mint példaim mutatják, a gondolat- és zárójel igazából a könyvek, folyóiratok íróinak az írásmódjára jellemző. Többnyire helyükön vannak a kétszer kitett jelek, rámutatva a közbevetés fontosságára, a megszakított szövegrésszel való nagyon is szerves logikai kapcsolatra. Nincs tehát semmi kifogásolnivalónk például az ilyesfélékben: „Az új kormány – nagy német felháborodást váltva ki – augusztus 29-én megalakult” (Ormos Mária: Magyarország a két világháború között, 265.). Vagy „... az embereket kielégíthetetlen szenvedélyek (Süchte) ragadják magukkal” (Heller Ágnes-Módos Magdolna fordítása angolból: A szép fogalma, 161.). A zárójel megállít egy pillanatra, tudatosítva bennünk, hogy Kant eredeti (német) szakkifejezésével van dolgunk. Íme, akár egyetlen szó is lehet közbevetés.

A közbevetések nyelvi-logikai bajok okozói is lehetnek. Ilyenkor a vétkes a megfogalmazó, a kommunikáló író, aki nemcsak él, de olykor vissza is él a gondolatjellel vagy a zárójellel. A hibatípus enyhébb változata az, amikor talán még nincs szó el-, csupán afféle megtévedésről. „Mindössze” ún. szintagmarobbanás (esetleg erre emlékeztető jelenség) következik be. Két szoro-

sabb szerkezeti kapcsolódású szó szakad el egymástól, nem épp a megfelelő helyen. Például: „Isten maga lett emberré, és ez az emberré válás nem egyszerűen egyike az isteni Logosz – legyen az akár a legmagasabb rendű – megnyilatkozásainak...” (Christoph Schönborn; Szegedi Iván fordítása: Krisztus ikonja, 72.). A gondolatjelek egy birtokos jelző szintagma tagjai közé ékeltek a különben fontos mondanivalót.

Lássuk végre a címünkben ígért visszaéléstípust, amely már joggal marasztalható el! A példával a Tisztelt ház! című kiadványban találkoztam: „a helyi hatóságok dolgává tették a környezeti ártalmak (a mocsarak lecsapolása, a szennyvíz elvezetése stb.) megszüntetését” (50.). Itt a közbevetés nem csupán szintagmát robbantott, hanem elképesztővé, abszurdá tette a közlést. Pedig a megfogalmazó nyilván nem ezt akarta közölni velünk. Csak így sikeredett. A közvetlenül az *ártalmak* szó utáni zárójeles megszakítás bizony épp a lecsapolást és az elvezetést minősíti ártalomnak! Holott az ártalmak megszüntetéséről van szó, amelyet a helyi hatóságok a mocsarak lecsapolásával, a szennyvíz elvezetésével érhetnek el. Máris megjegyzem: mondatosítással könnyen elkerülhető a szóban forgó nyelvi-logikai csapda. Érdeemes lett volna tehát eleve így fogalmazni: „a helyi hatóságok dolgává tették, hogy szüntessék meg a környezeti ártalmakat: csapolják le a mocsarakat, és vezessék el a szennyvizet.”

Végül egy szaklapbeli példát is idézek. Máris jelzem: a javítás ezúttal elmarad. A közbevetés ismeretében az Olvasóra bízom: hogyan értelmezi, hogyan próbálja meg – átcsoportosítással – érthetővé tenni a mondatot. Íme: „Szegeden átadták a (Magyar Rádió nyilvánosan is közvetítette a ceremóniát) az 5000. népi iskolai tantermet, illetve tanítói lakást” (Testnevelő, 1998/2–3. 220.).

Holczer József

(Milyen volt? Király! – Akkor pontos, ha nem pontos – Elviteles zacskó – Búcsú a hajóvonták-tól)

A fiatalok szlengjében (de talán már az idősebbekében is) új funkcióra tett szert egy ősrégi szavunk, a *király*. Ha azt kérdezzük, milyen volt valami (vagy valaki), a válasz gyakran így hangzik: *Király!* Vagyis: *nagyon jó, pompás, remek, szenzációs, fantasztikus* és így tovább.

A szónak ez a jelentése az internetezők zsargonjában, a „net-magyar”-ban is megvan. Nagy Eszter a Magyar Tudományról szóló cikkében (1998/10. szám) a *rulez* (*rules*) zsargonszó értelmét így adja meg: *nagyon jó, király*. Kiss Gábor Magyar szókincstárában a *király*-nak már ilyen szinonimái is vannak: *csúcs, (a) legjobb, nagymenő*.

E szóhasználat kialakulása könnyen rekonstruálható a *király* főnévnek második, a Magyar értelmező kéziszótár szerint választékos jelentéséből: „a hozzá hasonló között a legkiválóbb, legtekintélyesebb”. Pl. az állatok *királya*: az oroszlán. Vagy egy másik példával: *vakok között (a) fél szemű a király*.

Érdekes, hogy a *király* ebben az újabb értelmében csak állítmányként használatos, jelzőként nem. Nem hallottam még olyasmit, hogy *király pasas, zeneszám, videóklip*. Korainak látszik tehát a *király* főnév mellé egy *király* melléknevet is felvenni (Kiss Gáborék szótárában a *csúcs* már melléknévként is szerepel, a *király* csak főnévként).

A nyelveművelő szempontjából azonban nem is ez a lényeges. Hanem az, hogy az ifjúsági szleng magyar forrásból is bővíül. Már annak is örülünk, ha valami nem *fantasztikus, szenzációs*, hanem: *Király!*

Kevesen tudják (talán az orvosok se mind), hogy a budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetemnek nyelvészeti folyóirata is van, a *Medicina et Linguistica*. Az idén májusban megjelent IV. füzet a veszprémi alkalmazott nyelvészeti kongresszuson elhangzott orvosi szaknyelvi tárgyú előadásokat közli. Ezek is tartalmasak, hasznosak, de rábukkantam egy olyan cikkre is, amely általános nyelvhelyességi szempontból, a mai magyar köznyelv művelése szempontjából is megfontolandó gondolatokat tartalmaz.

Bíró András írásának címe: *Akkor pontos, ha nem pontos*. Mármost a fordítónak nem az eredeti nyelvi formákat kell másolnia, hanem a bennük rejlő mondanivalót kell jó magyarsággal, árnyalatnyi pontossággal kifejeznie. Ez nem könnyű feladat, és nem is mindig sikerül tökéletesen: „Minden fordító tudja, hogy amint fárad a figyelme, egyre több magyarul leírt idegen kifejezés kerül a szó-

vegbe a szó nemes értelmében vett fordítás helyett.”

A „magyarul leírt idegen kifejezések” a mai magyar szak- és köznyelvben gyakorlatilag egyetlen idegen nyelvről: az angolról a hatását tükrözik. Ma az angol nyelv az, ami Szarvas Gáborék korában a német volt. Ezt az is mutatja, hogy a hatás most már nemcsak a szókincsre, hanem a frazeológiára, sőt a nyelvtanra is kezd kiterjedni.

Az angolul nem tudók vagy nem elég jól tudók bizonyára meg fognak lepődni, milyen sok mostanában divatozó magyartalanság származik az angoltól, vagy segíti a terjedését angol hatás. Bíró András tanulságos példatárából három csoportot emelek ki: 1. a divatszavakat, 2. a magyartalan vonzatokat és 3. a félreértést okozó jelző értékű határozókat. (Zárójelben mellékelem a jó magyar „fordítást” is.)

1. A dolog *arról szól* (= a dolognak az a lényege, az értelme); ez jó *mozi* (= film); a szövegszerkesztő program nem *támogatja* ezt az alkalmazást (= nem jól, nem használható, nem alkalmas rá).

2. *Arról kérdezte* (= azt kérdezte tőle); *arról* gondolkodik (= azon gondolkodik); valami *azon* függ (= attól függ).

3. *Fel lehetne azt a ruhát ott a kirakatban próbálni?* (= Felpróbálhatnám azt a kirakatban lévő ruhát?); *X. elszökött randevújáról a halállal* (= X. elszökött a halállal való randevújáról).

A szerző bizonyára fiatal ember (a SOTE doktorandusza). Öröm látni, mennyire szívén viseli a magyar nyelv épségét. Ha a most különösen sűrűn emlegetett új évezredben sok ilyen (angolul jól tudó, de magyarul is egyre jobban tudni akaró) magyar lesz, nem kell aggódnunk anyanyelvünk jövője miatt. Akár lesz „hivatalosan” is nyelveművelés, akár (mint néhány nyelvészársam szeretné) nem lesz. Nem az elnevezés a fontos, hanem a közös felelősségnek a tudata.

Egy idő óta (jómagam legalább tizenöt éve figyelem a folyamatot) az -s melléknévképző egyre inkább előrenyomul más hasonló rendeltetésű megoldásokhoz képest.

Az még hagyján, hogy a *szabadidőbeli program* vagy a *szabadidőprogram* már csak *szabadidős program*, s a *mentők-ből mentősök* lettek, az azonban már (vagy még?) sérti a fülem, amikor a rádióműsort, tévéműsort *rádiós műsornak, televíziós műsornak*, a kísérleti módszert *kísérletes módszernek*, az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat pedig *Európa-uniós csatlakozásnak* nevezik.

Néhány hete a „királyi”-nak csúfolt televízió híradójában a magyar rendőrség hivatalos szóvivője egy szlovákiai bűnöző (bocsánat, csak gyanúsított!) *pénzhamisítási* ügyét emlegette. Még szerencse, hogy a műsorvezető előtte is, utána is világosan megmondta, hogy *pénzhamisítási* ügyről van szó.

A másik ilyen példát egy budai gyorsétterem kirakatában pillantottam meg: **ELVITELES ZACSKÓ**. Mit jelenthet az, hogy a zacskó *elviteles*? Bizonyára azt, hogy el lehet benne vinni a pogácsát, a szendvicset vagy a hotdogot. Tehát: *elvitelre való zacskó* vagy *zacskó elvitelre*.

Itt tehát még az előbb kárhözottatott jelző értékű határozó is jobb, mint a divatból erőltetett -s képző!

Gyerekkoromban sokat hallgattam a rádiót, még a vízállásjelentést is. Ebben gyakran hangzott el a következő rejtélyes mondat: „*Hajóvonták találkozása tilos*.”

Mi lehet az a *hajóvonta*? Arra magamtól is rájöttem, hogy valamilyen vízi jármű vagy inkább több ilyen összekapcsolva. A szó semmilyen szótárban nem volt benne, így sokáig megőrizte titkát. Jóval később, már a Nyelvtudományi Intézet gyakornokaként a Műszaki értelmező szótár egyik kötetében megtaláltam a *hajóvontát* (*vonta*) szócikket, s ebből kiderült, hogy a *hajóvonta* a vontatóhajót és az általa vontatott egy vagy több uszályt jelenti együttesen. Bizonyára a *hajóvonta* (*uszály*) alanyos szószervezetből rövidült és vonódott össze, talán még a nyelvújítás korában.

A kifejezés egy idő után eltűnt a közleményekből, helyette ezt lehetett hallani: „*Hajókaravánok találkozása tilos*.” Mi volt az oka a változtatásnak, nem tudom. Talán megharagudott valaki a nyelvújítási ízü *hajóvontá-ra* (még lehet, ugyanaz, aki az *Állami Pénzverde* homlokzatára azt íratta ki, hogy *Pénzverde*). Még titokzatosabbá tette a dolgot, hogy a *hajókaraván* az említett hajózási kézikönyv szerint határozottan mást jelent („több együtt haladó kereskedelmi hajó kísérése és védelme hadihajók által”).

Egy ideje se *hajóvonták-ról*, se *hajókaravánok-ról* nem hallani a rádióban. Az igazat megvallva, nem is érek rá kinyomozni, hová lettek. Csak állok az ablakban, nézem a méltóságteljesen (vagy közönyösen?) hömpölygő Dunát, és az ifjúságomra gondolok, amely tovahömpölygött az ismeretlenbe a *hajóvonták*-kal együtt.

Kemény Gábor

Park

Francia park, angol park, angolpark. Parkerdő, nemzeti park. Parkolás, autóparkoló, géppark. Végül legújabban: ipari park, lakópark, sőt: Europark.

Kissé túlterhelt ez a szó, ráadásul eléggé eltérő jelentésekkel. Nem is érti az ember, hogyan jönnek össze ezek.

Fellapoztam A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárát. A legmeglepőbb az, hogy a szinte homlokegyenest elmentés jelentések elég korán megjelentek: 1793: „a’ park, vagy is a’ liget, és a’ kert...”; 1865: „járművek, gépek, harci eszközök állománya, illetőleg telepe”.

A magyarázat az eredetben van. A keltából latin közvetítéssel az európai nyelvekbe átment szó eredetileg „(egy egész nyáj befogadására alkalmas) karám”-ot jelentett. A későbbi felhasználásban azt vonatkoztatták el a fogalomból, hogy „nagy terület, amely bárminek a gyűjtőhelye”, növényeké, gépeké, járműveké vagy harci eszközöké.

Az ipari park és a lakópark elnevezés valószínűleg azt akarja kifejezni, hogy ezek a létesítmények kulturáltabbak, szebbek, mint az ipartelep meg a lakótelep. Szerintem ugyan lehet ugyanazon elnevezéssel is szebbre megcsinálni valamit. Ami a lakótelepet illeti, az nem eleve csak tömbházakból állt. Például a nagykanizsai MAORT-telep ma is igényesnek számító családi házakból áll.

Az ipari park tükörfordítás. Ezzel csak az a baj, hogy dadogásnak ható szótagismétlés van benne. Lehetett volna például iparterület-nek nevezni, a lényege ugyanis az, hogy előre közművesített terület ipar telepítése céljából. Az Europark elnevezésre viszont semmilyen magyarázatot nem találok, hiszen az egyszerűen üzletház.

Az új szavak meghonosításakor nagy felelőssége van az első használónak. Akár az idegen szó átvételekor, akár a fordítás során azt is meg kellene nézni, hogyan hangzik a bevezetendő új szó. Az utóbbi esetben pedig nemcsak az idegen elnevezés szó szerinti jelentését, hanem sokkal inkább azt, mi fejezi ki a legtalálébban magát a fogalmat a magyar gondolkodás szerint. A nyelvek ugyanis éppen azért különböznek egymástól, mert a különböző népek gondolkodása nem azonos. A szóimportőröknek nem kellene sajnálniuk az időt és a fáradságot, hogy kikérjék a nyelvész tanácsát.

Stroke

Majdnem gutaütést kaptam, amikor egy orvosi konferenciáról szóló híradásban sorra mindenki stroke-ot emlegetett mint nálunk gyakori betegséget, amelynek rizikófaktorai a zsíros ételek, a dohányzás stb. Márpedig amiből nálunk sok van, annak neve is van. Esetleg nem egy közös név, hanem kettő. Van agyvérzés meg agyérögörs, népiesen szólva pedig gutaütés. Az angol stroke főnév eredeti jelentése szerint annyit sem mond, hogy „gutaütés”, egyszerűen csak „ütés”. Teljesen fölösleges átvenni. Azt megszoktuk, hogy minden betegségnek megvan a latin neve az orvosi nyelvben, de ne hódoljunk be még itt is az angolnak!

„Balul elsült” szólások

Gyakran előfordul, hogy beszéd vagy írás közben valakinek egyszerre több, hasonló jelentésű szólás jut eszébe, s ezeket összekeveri. Ez a hangzó sajtóban, a rögtönzött élőbeszédben nyelvbottlásnak is tekinthető, de végképp érthetetlen, hogy az írottban, tehát a napilapokban miért fordulnak elő lépten-nyomon. Hisz ott van idő átnézni, ellenőrizni a kéziratot.

Íme az első példa! Egy újság szalagcíme ez volt: Egy kalap alatt két diploma. Kétségtelen, létezhet olyan fura alak, aki két diplomáját egy kalap alatt tartja, nem pedig (például) a fiókban. De talán mondanom sem kell, nem erről van szó, hanem arról, hogy egyszerre, egy füst alatt szerzett két diplomát valaki. A másik szólás, ami az újságíróknak eszébe jutott: egy kalap alá vesz, azaz együvé sorol több különböző dolgot.

Ugyanez a hiba található az alábbi mondatban is: „Sokan remélik, hogy elveszik a kedvét az adó- és társadalombiztosítási csalóknak, a költségvetésnek eddig fittyet mutatóknak.” Fityiszt mutatunk valakinek, ha nem akarjuk teljesíteni valamilyen kérését. Ezt úgy is mondhatjuk, hogy fittyet hányunk neki. De a kettő egyvelegét semmiképp sem! Egyébként a fitty hangfestő szavunk, a fitty változata, és fittyöt vagy fittyet vetni annyit jelent, mint a középő vagy mutatóujjunkhoz szorított hüvelykujjal csattanó hangot adni. Átvitt értelemben azt is jelenti, hogy nem törődik vele, rá sem hederít.

Ugyancsak két szólás jutott egyszerre az eszébe a következő gondolat leírójának is, s ez okozta a zavart: „A magunk részéről nem szeretnénk a fellegekbe beszélni.” A mondat alkotója azt akarhatta kifejezni, hogy nem akar hiábavalóságokat mondani, azaz a levegőbe beszélni, tehát nem jár a fellegekben sem, s olyat sem mond, ami teljesíthetetlen.

„Ez bizony balul sült el.” De jobb, ha így mondjuk: balul ütött ki, rosszul sült el. Remélem, erről az írásról nem így vélekedik az olvasó!

Minya Károly

Barát

Eufemizmus-nak – szépitésnek – hívják azt a jelenséget, hogy egy „csúnya” szót egy másikkal helyettesítenek. Pl. WC helyett mosdó-t írnak ki, vagy a vén helyett előbb öreg-et mondtak (ami akkor még „nagy”-ot jelentett) – erre utal a mesében a „Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál” fordulat –, aztán az öreg sem volt már elég szép, mert a nem kellemes jelentés menthetetlenül hozzátapadt az új szóhoz, így az öreganyá-ból nagyanya lett, és ma már öregek otthona helyett is idősek otthonát mondanak. Sőt, sokan a vénaszonyok nyará-t sem merik emlegetni, inkább átveszik az amerikai, nálunk semmihez sem köthető indián nyár kifejezést. Számos hasonló példa van.

De vajon mi a szégyellnivaló a szerelemben, különösen ma, amikor e téren sokkal kevésbé szemérmesek az emberek, sokkal nagyobb a szabadság (szabadosság), mint régen. Mégis, akkor merték nevén nevezni a

szerető-t (pedig ez nem is jelentett okvetlenül szexuális kapcsolatot), de mondták kedvesem-nek, babám-nak, rózsámnak. Ez túl költői a mai fülnek. Az udvarló is kiment a divatból, ma már nem udvarol a fiú a lánynak, hanem együtt járnak; és az sem biztos, hogy az egyik a másiknak jövődöbelje: nem szabad mindjárt házasságra gondolni. Talán idegen mintára is a barát szót használják erre a fogalomra. Pedig kár, hogy elhasználják, mert a barátság más. Az szellemi kapcsolatot jelent. Persze, az igazi szerelemben az is van, de legalább olyan fontos a nemi vonzalom.

Egy fiatalemberről mondta egy ismerőse: A volt barátnője most a legjobb barátnője. Belezavarodott, nem tudta, hogyan fejezze ki, hogy azelőtt együtt jártak, most a fiú mással jár, de azért jóban vannak.

Tehát jobb, ha nevén nevezzük: szeretője, kedvese. A barát pedig maradjon meg a nemiségétől mentes kapcsolatra!

Buvári Márta

A magyar nyelv múzeuma

A mi édes anyanyelvünknek nagy múltja és gazdag jelene van, de sehol sincsen még múzeuma, ahol emlékeit, tanulságos dokumentumait összefoglalóan megismerhetnék, áttekinthetnék a ma élő és az egymást váltó nemzedékek. Nemrég folyóiratban is közzétettem azt az elgondolást, hogy jó lenne egy *magyar nyelvtörténeti múzeumot* létesíteni (Magyar Nyelvőr, 1995. 210-212).

Legutóbb a Kazinczy Ferenc Társaság 1999. márciusi Hírlevelével című körlevelében Kovács Sándor Iván egyetemi tanár fejtegette ki véleményét ebben az ügyben. Ugyanebben a társasági körlevelében olvashattuk Kovács

Dániel ny. főiskolai tanárnak „A Magyar Nyelv Múzeuma megteremtéséről” című cikkét, mely már a címevel is azt sugallja, hogy a létesítendő múzeum a magyar nyelvnek ne csak a történetével (a múltjával!), hanem a jelenével is foglalkozzék. Kovács Sándor Iván is utalt arra, hogy a múzeum nevében nem fontos a történetiséget hangsúlyozni. Egyetértek velük. Legyen hát az elképzelt intézmény neve: **A MAGYAR NYELV MÚZEUMA.**

Nyilvánvaló, hogy ennek a múzeumnak azt is be kell mutatnia, milyen helyet foglal el nyelvünk a világ nyelvei közt a jelenben, és milyen fórumok (intézmények, folyóiratok, versenyek stb.) szolgálják anyanyelvünk ápolását, nyelvhasználatunk fejlesztését a jelenben is.

Ha a világnak mintegy háromezer különböző nyelvtől olyan szempontból vizsgáljuk, hogy melyiket hányan beszélik, a magyar nyelvről fontos tudnunk, hogy nyelvünk az első ezer, sőt az első száz „nagy” nyelv közé tartozik. Jelenleg talán a negyvenedik vagy ötvenedik helyre sorolható a háromezer között. Vagyis világviszonylatban nem „kis nyelv”, hanem a világ – és Európa – egyik jelentős nyelve. Ez a tény sajnálatosan mindmáig nem kapott helyet az iskolai tankönyvekben, de ebben a nyelvi múzeumban föl kell hívni rá a figyelmet.

Hol valósuljon meg ez a múzeum? Ne a fővárosban keressünk neki helyet, ne vigyünk mindent Budapestre! Petőfi Sándor 1847 júliusában Sárospatak és Sátoraljaújhely után ellátogatott Széphalomra is, és erről így írt *Úti levelek Kerényi Frigyeshez* című prózái munkájának XII. levelében: „Újhelytől fél órányira éjszaka felé esik Széphalom, Kazinczy Ferenc egykori lakása. Nevét megérdemli, mert festői szépségű táj. Különben pedig szent hely, szent az öreg miatt, kinek ott van háza és sírhalma. Kötelessége volna minden emelkedettebb lelkű magyarnak életében legalább egyszer oda zárandokolnia, mint

a mohamedánnak Mekkába.” Petőfinek e soraira gondolva javasolhatjuk, hogy éppen Széphalmon, a Kazinczy-kertben épüljön fel a magyar nyelv országosan egyedülálló múzeuma, Kazinczy Ferenc munkálkodásának színhelyén, az ő emlékmúzeumának és sírjának közelében, ahová évente rengetegen látogatnak el egyének és csoportok – Magyarország minden részéből és az ország határain kívülről is.

A létesítendő múzeum épületét úgy képzelem el, hogy abban okvetlenül lenne – megfelelő előtérrel – egy szép előadóterem, amely például az országos *Édes anyanyelvünk nyelvhasználati verseny* évenkénti díjkiosztó ünnepségének is helyet adhatna. Kazinczyval kapcsolatban ügyelni kell arra, hogy az új múzeumba csak a nyelvi vonatkozású anyagai kerüljenek (például a nyelvújítási harc fontos dokumentumai); az irodalmiaknak és a Kazinczy család emléktárgyainak helye természetesen az Ybl Miklós tervezte Kazinczy-emlécsarnok.

A megvalósítandó múzeum *időrendben* mutatná be a magyar nyelv több ezer éves történetét és jelenét. Szöveges táblák, térképek szemléltetnék benne nyelvünk eredetét, rokonságát, nyelvünk fejlődését az őshazáktól a Kárpát-medencei honfoglalásig és a további ezerszáz esztendőben. Igen lényeges, hogy könnyen érthető bevezető, összekötő és magyarázó szöveg foglalja egységbe az egész kiállított anyagot. A különböző anyagrészek között nagyon hatásos lehet klasszikus íróinknak egy-egy fölnagyított idézete a magyar nyelvről, amilyeneket bőségesen közül az 1980-ban megjelent *Nyelvésedanyánk* című kötet. (Válogatta és szerkesztette Hernádi Sándor és Grétsy László.)

Okvetlenül szeretnénk látni ebben a múzeumban a nagy magyar nyelvtudósok arcképét és főbb műveiknek valamilyen bemutatását – a XVI. századtól kezdve a nemrég elhunyt Lőrincze Lajosig és Szabó T. Attiláig. A múzeumnak utalnia kell arra, hogy több írónk és költőnk a magyar nyelvnek is tudós-művelője volt (Szenci Molnár Albert, Kazinczy, Versegly Ferenc, Vörösmarty, Czuczor Gergely, Arany János, Kosztolányi stb.). Nyelvészeink születési helyét érdemes volna a régi Magyarországnak – a mai országhatárokat is feltüntetve – nagy falitérképén szemléltetni, mert jó számon tartanunk, hogy nemzeti nagyjaink jelentős

része nem a mai Magyarország határai közt született és nevelkedett.

Szemléltetni kell, hogy a Kárpát-medencében *hol éltek és hol élnek magyarok*. Hogy Trianon előtt mi volt a helyzet, azt jól be lehet mutatni Teleki Pál híres térképe alapján, amely az 1910. évi népszámlálás szerinti állapotban rögzítette a magyar és a különféle nemzetiségek lakta területeket, a népsűrűséget is érzékeltetve. (Ezen a térképen minden színezett négyzetmilliméter 100 lakost jelent.) Egy tablón azt is vázolni kellene, hogy a világon ma élő 14-15 milliányi magyar anyanyelvű személy hogyan oszlik meg országokként és földrészenként. Arról is fontosnak tartom a tájékoztatást, hogy a hazánkat jelenleg körülvevő hét országban milyen nyelveket milyen arányban beszélnék. (Ez a hét mai szomszédunk: Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Jugoszlávia, Horvátország és Szlovénia.)

A mai magyar nyelvjárásokat egyrészt térképen, másrészt hangfelvételekkel lehetne szemléltetni. (A múzeumok ma már élni tudnak a korszerű audiovizuális technika eszközeivel!)

Sokat segíthet ez a múzeum az oda látogató diákcsoportok anyanyelvi nevelésében, jól kiegészítve az iskolák magyar nyelvi nevelő-oktató munkáját. Megfelelő vezetéssel a múzeum nemcsak ismereteket és élményeket nyújthat, hanem például sokakkal megkedveltetheti a magyar nyelvi szótárak használatát, nyelvi folyóirataink (*Édes Anyanyelvünk*, *Magyar Nyelvőr*, *Magyar Nyelv*) olvasását. Sok múzeumlátogató még sohasem látta életében az idén már XXI. évfolyamában járó, évente ötször megjelenő *Édes Anyanyelvünk*et; hát legalább itt vegyenek tudomást ennek a létezéséről. Fontosnak tartom, hogy a múzeumban meg is lehessen venni a különféle nyelvészeti kiadványokat, az *Édes Anyanyelvünk*re pedig akár elő is lehessen fizetni.

Nemzeti értékeink megismertetésében és a magyarságtudat fejlesztésében igen fontos szerepet tölthet be ez a múzeum. Megvalósítása nem helyi, nem vidéki, hanem országos, sőt határainkon is túl terjedő *nemzeti feladat*, hiszen a magyar nyelv az egész világ magyarságának közös tulajdona – még magyar nyelvű őseinké és utódainké is. *A magyar nyelv múzeuma* a nemzeti múlt és jelenünk nyelvi kincsestárának bemutatásával hasznosan szolgálhatná anyanyelvünk és nemzeti művelődésünk, nemzeti emelkedésünk ügyét. Azt, hogy mi itt Európa közepén – Németh Lászlóval szólva – „emelkedő nemzet” legyünk.

Pásztor Emil

Aki emberekkel foglalkozik, kultúrát közvetít

Válaszol: Agárdi Péter, a Magyar Rádió Közalapítvány kuratóriumának elnöke

– Agárdi Péter irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár, a Magyar Rádió Közalapítvány kuratóriumának elnöke. Bármelyik szakmai hovatartozását tekintem, elkerülhetetlen, hogy a magyar nyelvhasználatról, az anyanyelvi kultúráról kérdezzen. Kosztolányitól tudjuk, melyek azok a magyar szavak, amelyek nyelviünk, beszédünk ékességei, díszei és kincsei. Az Ön számára melyek azok a szavak, amelyekre valamilyen ok miatt a legszívesebben gondolt?

– Talán először helyénvaló lenne megjegyezni, hogy nem vagyok hivatalos nyelvész. Érdekel a nyelv, tanárként is, izgat állapota, hallgatóim beszédkulturája és fogalmazási készsége. Még jóindulatú amatőr nyelvészként sem akarok azonban fontoskodni és belekotyogni olyasmibe, amihez nem értek. Amit elmondok, azt magyar nyelv és irodalom szakos tanári diplomám birtokában, illetve mint irodalommal és rádiózással foglalkozó értelmiségi mondom. A legkedvesebb szavakra vonatkozó kérdés kapcsán először az a fogalom és szó jut eszembe, hogy *önéret*. Azért szeretem ezt az összetett szót, mert valamiképpen a személyiség folytonosságát minősíti, s ráadásul nagyon szép hangzású. A másik, ami eszembe jut, egy keresztnév: *Zsuzsanna*. Azon kívül, hogy a feleségem keresztnéve, e névnek gazdag a kulturális aurája, számtalan történelmi és mai variációját ismerjük, például *Zsuzsa*, *Zsuzska*, *Zsuzsánna*, *Zsuzsi*. Ha azt mondom, *Zsuzska*, e szóban együtt jelenik meg a keresztnév játékosága, a becézés humora és viselőjének számomra kedves alkata is.

Végül, ha még egy kedves szót említhetnek, akkor ez viszont egy modern és rétegnyelvi kifejezés, amit rendkívül szellemesnek és jónak tartok, ez tehát – bár lehet, hogy most egyeseket megbotránkoztatok – a *ciki*. A magyar nyelv asszimilációs erejét és a rétegnyelv szellemességét, humorát, tömörségét érzem oly elbűvölőnek ebben a telitalálatoszerű kifejezésben, mert egyszerre komoly és ironikus, mert a hangzásában, a tónusában is érezteti azt, amit a szemantikája kifejez.

– Köztudomású, hogy több tanulmányában foglalkozott József Attila pályájának elemzésével. Így tehát most az irodalomtörténészhez szól a kérdés: mennyiben befolyásolja az irodalmi nyelv a magyar nyelv változásait, a nyelvhasználatot? Lehet-e helye a nyelvi durvaságnak az irodalomban, a színpadon, a filmben?

– Az alapkérdés a szöveg, illetve a műalkotás jellege. Ha egy műalkotásban esztétikailag indokolt, vagyis „funkcionális” a nyelvi durvaság, akkor az a műalkotás keretei között vállalható, sőt helyettesíthetetlen. Tanítványaimnak ebben a vonatkozásban jó szívvel ajánlom például Bornemisza Péter *Ördögi kísértetek* című könyvét vagy akár Pázmány Péter szövegeit, hiszen ezekben is van mai szemmel esetleg durvának tűnő kiszólás, egy-egy káromkodás értékű indulatos kifakadás, mégis örök érvényűek, hitelesek. József Attila verseiben az eszék igealak nem hibás vagy pongyola, hanem életrejt, életviteli okokkal is magyarázható esztétikai érték. Ennyiben tehát jogosnak, indokolhatónak tartom a nyelvi durvaság esztétikai, irodalmi jelenlétét. Ami valójában zavar, az más: a nyelvi durvaság vészes mértékű, kötőszószerrű beáramlása a hétköznapi beszédbe, a közbeszédbe. Az életszerűséget, a hitelességet nem a durvaság legalizálásával kellene bizonyítanunk. Hozzáteszem, hogyha valami igazán zavar a nyilvános beszédben, a televízióban és a rádióban, az nem a hagyományos értelemben vett nyelvi durvaság (hiszen ez azért mégiscsak korlátozottan van jelen), hanem a lomposság, az üresség, a gondolatlanságot leplezni akaró nyelvi közhelyszerűség.

– Ön mint a Magyar Rádió Közalapítvány kuratóriumának elnöke, mint egykori műsorkészítő mennyire van megelégedve a mikrofon előtt megszólalók beszéd- és nyelvi kultúrájával?

– Valóban nem először vagyok itt a Rádióban, hisz korábban öt éven keresztül riporterként, szerkesztőként dolgoztam, majd újabb öt éven át kulturális elnökhelyettesként. Amikor mikrofont kaptam a kezembe, egyúttal Fischer Sándor tanár úr beszéd- és nyelvi foglalkozásaira is járnom kellett. Ez nagyon jó önismereti és önképzési alkalom volt számomra, mert szembesültem saját beszédkulturám gyengeségeivel és hibáival is. A Magyar Rádióban évtizedek óta működnek kitűnő nyelvi, nyelvhelyességi műhelyek. Mostanában hangzott el a Beszélni nehéz! című műsor 600. adása. Péchy Blanka, Deme László, Kiss Kálmán elnökhelyettes-elődöm, később a Rádió nyelvi bizottságának elnöke s a többiek mindannyian felbecsülhetetlen értékű szolgálatra vállalkoztak a magyar anyanyelvi kultúra érdekében. További erőfeszítésekre is szükség van. Kell, hogy legyen mikrofonbizottság, s működjék továbbra is egy olyan nyelvi bizottság, amely folyamatosan és átfogóan elemzi a rá-

diós nyelvhasználatot. E tekintetben örömmel olvasom Balázs Géza, Wacha Imre tanulmányait, elemzéseit is. Zavar viszont a művi tisztaság, az időnként erőltetett artikuláció, pontosabban a selypegő szépelgés. És még valamiről. Elkeserítő, ha riporterek, bemondók neveket, idegen szavakat pontatlanul, hibásan használnak. Erre manapság, a korábnál jóval nyitottabb világunkban, a talán erősebb idegennyelv-tudás idején is, sajnos, jócskán van példa.

– Napjainkban többször megfogalmazódó kérdés nyelvészek körében, hogy új nyelvvédelmi stratégiára van szükség. Megoszlanak a vélemények abban a tekintetben, hogy a nyelvhasználatot indokolt-e törvénnyel szabályozni. Ön szerint mi lenne a jó megoldás?

– Az kétségtelen, hogy minden eszék között érdemes felhasználni a nyelvvelés módszereinek terjesztésére. Lőrincze Lajos műsorának egykoron azért volt nagy hallgatósága, mert nyelvi kérdésekről érdekesen, színesen beszélt. Az embereket, a közvéleményt ma is foglalkoztatják a nyelvhasználat és a helyesírás jellemzői, hibái. Az egyetemekre, a főiskolákra jelentkező, illetve oda felvett hallgatókat – függetlenül attól, milyen szakra jelentkeztek – legalább egy féléves anyanyelvi „utóképzésben” kellene részesíteni. Végül: nem ismerem a pontos jogi lehetőségeket, de megkeresném annak a törvényhozási, rendeletalkotási feltételeit, hogy legalább a közintézmények feliratait és hirdetései figyelembe vegyék a magyar nyelvhasználat érvényes szabályait. Valamilyen módon a reklámok nyelvészi „jóváhagyását” is meg kellene oldani. Ez nem azt jelenti, mintha valamilyen szigorú, purista nyelvtörvény előkészítését szorgalmaznám. Erre nincs szükség. Az ilyen törvény üres deklaráció maradna. Ehelyett azoknak a hivatásos és önkéntes nyelvvelőknek a munkájára kell támaszkodni, akik fáradhatatlanul tevékenykednek anyanyelvünk védelmében és megújulásáért.

Maróti István

*

(A beszélgetés 1999 kora tavaszán készült. A Magyar Rádió Közalapítvány 1999. június 28-án kuratóriumi határozatban elfogadta a Magyar Rádió műsorainak nyelvi kulturáltságáról szóló tájékoztatót.)

Régóta foglalkoznak már a nyelvészek azzal, hogy a magyar településnevek végére milyen ragokat kell tenni. Ilyenkor kerül elő a „mi a helyes?” kérdés: Dobozon vagy Dobozban, Csíkszeredán vagy Csíkszeredában stb. Bizonyos esetekben nincs százszázalékosan egyértelmű válasz.

A Nyelvművelő kis tükör (Pedagógiai Intézet, Szombathely, 1993) 329. oldalán azt helyteleníti a szerző, hogy valahol Kiszomboron alakot olvasott a Kiszomborban helyett. Egy életen át lehet méltatlankodni, ugyanis az egész környéken (Makón, Szegeden, Hódmezővásárhelyen, vagyis egész Csongrád és Békés megyében) mindenki úgy mondja, a fősgyökeres kiszomboriakról nem is beszélve! De József Attila is így használja életrajzában, amikor a makói és kiszombori éveire emlékezik vissza. Onnan veszi Balogh László is: „... Kiszomboron volt kukoricacsősz” (Balogh L.: József Attila. Gondolat Kiadó, 1970, 14.). A megyében – Makón és Szegeden – töltött ötven év alatt mindig ezt hallottam: „Mikor megy Kiszomborra a vonat?” Ha valaki a Kiszomborba alakot mondta, azonnal tudta mindenki, hogy nem környékbeli. Polner Zoltán író (újságíró) is azt mondta, hogy a Népi imádságok című könyvének anyagát Kiszomboron (is) gyűjtötte. De már a nem kiszombori újságíró is azt írta a Szabad Földben 1998. augusztus 18-án a 6. oldalon: A napraforgó napja Kiszomboron. A cikkben a Kiszomborra alak is benne van.

Elismerjük, hogy a vajdasági Zombor a *-ban*, *-ból* ragokat kapja, azt úgy is mondják az ottaniak is, de az ehhez hasonló nyelvhasználat helyességét vagy helytelenségét nem ildomos kívülről eldönteni.

Azonos második taggal ellátott helységnevekben másutt is van eltérés. A hírekben gyakran szerepelnek a határátkelők. Hegyeshalomban négy órát kell várakozni – hallom a rádióban, a tévében. Kivülállóként nem merném azt mondani, hogy helytelen a rag, de a Csongrád megyei Mórahalom végére az ottaniak (és a környékbeliek) az *-on*, *-ra*, *-ról* ragokat teszik. Azaz a magyar nem holt nyelv, tehát nem lehet mindent szabályok közé szorítani. Szerencsére...

Szintén a határforgalommal (és a búzágetéssel) kapcsolatban fordult elő gyakran Battonya neve. A határ menti kisváros nevében nem a ragozás az érdekes, hanem a kiejtés. Ahogy Békés és Csongrád megye szülőttei Kiszomborra mennek, Battonyát rövid *t*-vel Batónyának ejtik. Nemzetiségiek is élnek ott, a helység román neve Baŋania. A mezőgazdasági gondok sok riportert vonzottak a környékre, azonnal ki lehetett szűrni, hogy a riportalanyok Batónyát mondtak, az „idegenek” Battonyát. Nyilvánvaló, hogy a helyesírás egyöntetűségét meg kell őrizni, de a változatosság ezen a téren is nyelvünk sokszínűségét mutatja. Hasznos lenne, ha más vidékekről is jeleznék a hasonló eltéréseket.

Valamikor Eger felé indultam kirándulásra. Mondtam, hogy Sátorlajúhelyre is elmegyek. „Újhelybe!” – javított ki a kollégám. Nem vitatkozhattam, hiszen ott született...

Kovács József

Egy napilap-tudósításban a címünkben szereplő mindkét változat találkozhattunk. A cikk címében *Ürömben*, szövegében viszont *Ürömben* állt.

Ritka esettel van itt dolgunk. A magyar ember ugyanis szinte ösztönösen érzi, melyik földrajzi egység az, amelyen *rajta* vagyunk, s melyik, amelyikben *benne*. Senkinek nem jutna eszébe azt mondani, hogy Tokajra utazik, sem az, hogy Tomajba, holott, ugye, a két településnévben csupán egyetlen betűnyi az eltérés.

Megvallom, nem ismerem az idevágó szakirodalmat. De bizonyos megfigyeléseket magam is tettem. Az egyik ilyen az, hogy ha

a településnév személynévből alakult ki, mint a fenti példában Tomaj, akkor csakis a *-ra*, *-re*, illetve az *-on*, *-en*, *-ön* jöhet számításba. (Olykor már csak a helyragból lehet visszakövetkeztetni a már kihalt személynévre!) Hasonlóképpen állunk a szigetekkel: ha Haitin vagyok, akkor azon a szigeten tartózkodom, ahol Haití állam mellett a Dominikai Köztársaság is található; ha ellenben azt akarom mondani, hogy Haití állam területén járok, akkor azt kell mondanom, hogy Haitiban. Így van ez a hét napjainak nevére végződő helységnevek esetében is: Nagyszombatban vagyunk (esetleg még Nagyszombaton is), továbbá Csíkszeredában, nem pedig Csíkszeredán (habár ez utóbbi forma – főleg a magyarországi magyarok ajkán – manapság terjedni látszik.)

Eltűnődhetünk: Buda személynévből kapta ugyan a nevét, mégis a Budában, Budába ragozás járta régen a mai Budán alak helyett. Buda a Budavár, Budavár rövidített alakja, márpedig a *-vár* végződésű helységnevek esetében – igaz – a *-ra*, *-re*, illetve

az *-on*, *-en*, *-ön* az odaillő rag – de nem a *vára* után: a magyar itt különbséget tesz annyiban, hogy valaminek a várába bemegy, s nem a várra hág föl. Vagy itt a Pest név. Emmez, akárcsak Pécsé, Bécse vagy Pecé, a 'kemence' jelentésű szláv szót rejti, mégsem mondjuk, hogy Pestbe. (Lehet, hogy ebben közrejátszik egy réges-régi latin „*in insula Pest*” szöveg is, amely arra látszik utalni, hogy Pest valamikor sziget lehetett.) Éppígy: régen úgy mondták, hogy Magyarországon, a mai Magyarországon helyett. Mivel hazánk az egyetlen ország, amelyen, nem pedig amelyben van az ember, föltételezhető, hogy az újabb kori nyelvvezék a saját pátriát – nem is indokolatlanul – szigetnek fogja föl a népek tengerében.

Mármost kiinduló kérdésünkre (Ürömben vagy Ürömben?) viszatérve, úgy gondolom, a második alak a helyénvaló. Örömben ugyanis nem személynév; eredetileg – amint azt Kiss Lajos földrajzinév-etimológiai szótárából tudjuk – malomköfőjtésre alkalmas hely jelölésére szolgált, mielőtt hangtanilag egybeolvadt volna az örömben növénynévvel. A címadó szerkesztő ingadozását esetleg az örömben az örömben szólással való képzetársítás elkerülésének szándéka indokolhatta.

Timár György

Ami és amely – tovább finomítva

Nem pályázom ugyan „a nagy visszatérő” cím elnyerésére, de mégis vissza kell térnem egy korábbi témára; ezúttal a fenti két névmás szerepének taglalására. Lapunk júniusi számában, s előtte a Lőrincze Lajos örökét közösen folytató rádiósorozatunkban, megpróbáltam rávilágítani: a nyelvhasználat fejlődése afelé mutat, hogy az *ami* és az *amely* egyaránt vonatkozhat a főmondat valamelyik főnévi tagjára; – de hogy mikor melyikük helyénvaló, az nem a fogalmazó, hanem a ráutalás természetétől függ.

1.

Édes anyanyelvünk című rádiósorozatunknak és Édes Anyanyelvünk című folyóiratunknak is érdeklődő hallgatója, illetőleg olvasója, dr. Sarkady László ceglédi orvos ugyanis figyelemre méltó megjegyzéseket fűzött e tárgyban elhangzott, illetőleg közzétett fejtegetésemhez.

„Szerintem – írja – az ön magyarázata, miszerint a különbség csupán az, hogy konkrét vagy általános tárgyról van szó, nem felel meg az alapvető szabálynak; legalábbis az egyszerűbb fejekben zavart okozhat”. Az említett „alapvető szabályt” pedig így summázza: „Az *amely*-lyel főnévre, azaz a mondat alanyára utalunk viszsza, míg az *ami*-vel az egész mellékmondatra vagy az állítmányra”.

Egyetértek vele: pontosan foglalta össze a hagyományos és általános-ságban érvényesnek tekintett szabályt. E szabály szerint *amely* kell, ha egy adott könyvre utalok: „A könyv, *amelyet* tegnap vásároltam, itt van az asztalomon”; de *ami* jár, ha a főmondat egészére utalok vissza: „A könyv itt van az asztalon, *ami* rendtelenségre vall”. – Összefoglalásán anynyit azért helyesbítenék, hogy az *amely* vagy az *amelyik* valóban főnévre utal, de nem okvetlenül alanyra; utalhat tárgyra, határozóra, birtokos jelzőre is: „A könyvet, *amely* a kezében volt...”; „A lábasban, *amelyik* a tűzhelyen áll...”; és így tovább.

Magam arra hívtam fel a figyelmet, hogy az *ami* jogos lehet az *amely* mellett – pontosabban: helyette –, ha úgy utal vissza egy főnévre, hogy a vele jelölt tárgyak típusára vonatkozik. Figyeljük a példákat! „Felállt a székről, *amelyen* ült, és egy kényelmesebbet keresett” (azaz: egy másik, egy kényelmesebb széket). De: „Felállt a székről, *amin* ült, és egy fotelba telepedett át” (vagyis egy másik, egy kényelmesebb ülőhelyfajtába). Vagy: „Levette a cipőt, *amely* szorította a lábát, és egy másikat vett fel” (tehát: másik cipőt). De: „Levette a cipőt, *ami* szorította a lábát, és papucsba búj” (másfajta, más típusú lábbelibe).

Petőfi (Egy gondolat bánt engemet című versében) – csodálatos ráérzéssel – így ír:

Legyek fa, *melyen* villám fut keresztül,
Vagy *melyet* szélvész csavar ki tövestül;
Legyek kőszirt, *mit* a hegyről a völgybe
Eget-földet rázó mennydörgés dönt le...

A költő nyelvéreke szerint tehát a villám sújtotta fa egy *e d*, a kőszirt viszont típus, pontosabban: kategória.

2.

Mindezt nem is én találtam ki (vagy inkább: meg). Sejteti már az 1980-ban megjelent Nyelvművelő kézikönyv is. Idézet Jókaitól: „van ám itt egy irtóztató lomtár, *amihez* még ő is csak elszánt pillanatokban mer közelíteni”; Kosztolányitól: „nincs meg a kincs, *mire* vágytam, a kincs, *amiért* porig égtem”; Nagy Lajostól: „Még a hiba is kedves, *amit* a grófné elkövet”; az élőbeszédből: „Add meg a száz forintot, *amit* kölcsönkértél”. Mert itt nem az a lomtár, az a kincs, az a hiba, az a száz forint(os) van szóban, hanem egy lomtár; és a kincs, a hiba, a száz forint „úgy egyáltalán”; azaz nem mint egyed, hanem mint típus, mint kategória.

S minél elvontabb a főnévvel jelölt fogalom, annál inkább kínálkozik, sőt kívánczik a visszaütésre az *ami*. „Az öregség, *amitől* még messze éreztem magam, hirtelen rámtört”; „A boldogság, *amire* vágytam, elkerült”; „A munkahelyváltásban, *amitől* annyira félt, végül is kellemesen csalódott”. – Levélbeli válaszmomra válaszolva, szándéktalanul, nagyon érdekes adalékkal szolgál levélíró (azaz immár levelező) ezzel a – nem példának szánt – megoldásával: „Inkább azt hiszem, hogy a nyelvfejlődéssel járó egyszerűsödésről van szó, *amely* (*ami*?) az írásbeliség (és a nyelvészek erőfeszítései) miatt lassul, de feltartóztathatatlan”. Jól érezte: az egyszerűsödés eléggé elvont fogalom; bizony, az *ami* jobban illik hozzá (kérdőjel nélkül), mint a „szabályosnak” vélt *amely*.

S fontoljuk meg: előremutatásul még furcsább volna az *amely*. Így érezzük természetesnek: „*Amire*

igazán vágyott, egy meleg otthon, sosem adatott meg neki”; „De *amit* igazán féltett, a becsülete, az megmaradt”. Még konkrétabb főnévekre utalva is: „*Ami* felvillant a távolban, gyertyafény volt”.

3.

Viszontválaszában még egy figyelmeztetés volt. „Az ön példáit és megfontolásait értem, de nem tudom elfogadni, mert erőltetettnek érzem. Egyszerű próbával cáfolható: tegyük a vonatkozó névmás mellé a főmondatból a főnevet, és akkor az *ami* mármint használható. Vegyük az ön példáját: »Felállt a székről, *ami* széken ült...« Ugye ez nem jó! Csak az »... *amely* széken ült...« a helyes, legyen az típus vagy konkrét szék.”

Ezzel is egyetértek. De csak azt bizonyította vele, hogy az *ami* főnévi névmás, az *amely(ik)* pedig melléknévi, amely alkalmas a főnévre való utalásra a főnév kitétele nélkül is. Mégpedig akár személyre is: „Az a dolgozó kap jutalmat, *amelyik* a legszorgalmasabb.” De már az *aki*-vel ez nem megy! „Az a dolgozó, *aki*...” természetesen hat; ám: „Az a dolgozó, *aki* dolgozó...” aligha kerülhetne a helyébe. Mert az *aki* – miként az *ami* is – főnévre utaló névmás; az *amely(ik)* viszont melléknévi, s mint minden melléknévi elem, adott szövegkörnyezetben magába szívhatja a vele jelzett főnevet is. Lám: „Melyik ruhát akarod fölvenni?” – „A *barna ruhámat*”. Vagy egyszerűen: „A *barnát*”.

4.

Mondanom sem kellene, de azért mondom, nem nagybecsült levélírómmal vitázom, hanem az örökölt nyelvhasználati szabállyal, illetőleg szemlélettel. Illetőleg hát azzal sem. Csak arra próbálom rámutatni: a gondolat kifejezés pontosodásának, finomodásának igénye itt-ott jogosan fészegeti a korábban szilárd korlátokat. – Lehet persze, hogy az ilyen árnyalatnyi különbségtétel „az egyszerű fejekben zavart okozhat”. De a nyelvhasználati szabályok magából a nyelvhasználatból szűrődnek ki; s ami eleinte „hibának” tűnik, később már talán csak „szokatlan”, s végül értékes kifejezőeszköznek bizonyulhat. (De azért legyünk résen: az ellenkezője gyakoribb!)

Deme László

„Halicanumi üzenet”

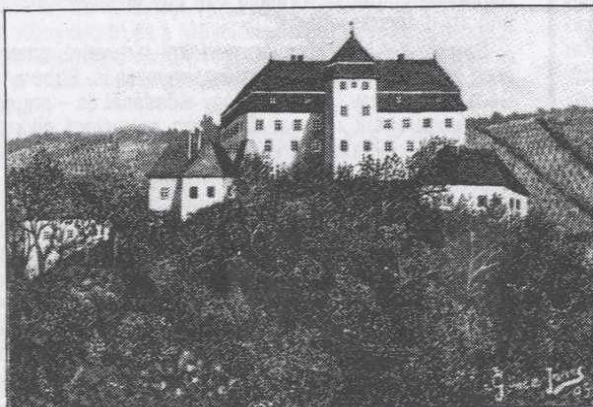
Nyelvjárásgyűjtő úton a muravidéki magyaroknál

A címmel a muravidéki magyarság egyik kiváló költőjének, Szúnyogh Sándornak egy verseskötetéről és annak címadó versére akarunk utalni, egyben azokra a mély benyomásokra, amelyeket a szlovéniai magyar nyelvjárás megismerésére szervezett rövid tanulmányutunkon szereztünk a magyar nép és nyelv e peremrégiójának páratlan értékeiről. *Halicanum* volt az egykori római neve Alsó-Lendvának, a Muravidék múltbeli és mai központjának. Az ősi név gyakori idézése itt metaforikus értékű: az egykori délnyugati őrvidek magyar lakóinak őshonosságára emlékeztet. Jobbára csak peremvidéken őrződtek meg olyan magyar népcsoportok, amelyek változatlan folytonosságban éltek eredeti megtelepedési helyükön, és a magyar történelem során nem kényszerültek többszörös migrációra. Ezek nyelvjárásukban is viszonylag töretlenül vitték, építették tovább ó- és középmagyar kori alapjaikat, így nyelvi archaizmusokban való gazdagságuk is különleges figyelmet érdemel. E történelmi táj nyelvileg is szerves része a nyugat-dunántúli Őrségnek, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó hetési és göcseji tájegységeknek. Ennek Alsó-Lendva és Murszombat környéki része került a határokon túlra. Nyelvünk e különlegesen érdekes változatának megismerésére már évek óta vártunk, a délszláv háború közelsége miatt azonban csak ez év májusában mertünk nekivágni a Miskolci Egyetem magyar szakos diákjainak egy közel negyvenfős csoportjával.

Tanszékünk megalakulása óta tudatosan követi azt a szakképzési gyakorlatot, mely a magyar nyelvet lehető teljességében igyekszik megismertetni, és ennek keretében fontos feladatának tartja, hogy hallgatói egyetemi tanulmányaik folyamán legalább egyszer eljussanak az ország valamelyik nyelvjárásitípust beszélő tájegységébe, valamint az országhatáron kívüli magyarok lakta területekre. Teszi ezt azért, mert egy-egy ilyen út nagyon alkalmas arra, hogy a hallgatók szemléletét alakítsa a mai magyar nyelvhasználatot illetően is, másrészt pedig a nyelvjárások nyelvi tényei nem egy esetben a mai magyar nyelv gyökereire is felhívják a figyelmet.

A tanszék félénként szervez meg egy-egy gyűjtőutat. Eddig a határon belül a palóc nyelvjárásról beszélő területeken, Szeged környékén és az Őrségben vizsgálódtunk. Az Őrségi úton természetesen a ma Ausztriához tartozó Felsőőrbe és Alsóőrbe is átmentünk. A határon kívül jártunk már a Székelyföldön, Moldvában és a Felvidék több pontján. Ezek az utak egy hétnél nem hosszabbak, így arra nem alkalmasak, nem is azt szolgálják, hogy ezeken a területeken teljes értékű gyűjtést végezzünk. A cél elsősorban a már említett szemléletformálás.

A muravidéki magyar nyelv különböző vonatkozásait (nyelvjárási sajátosságait, a szlovén nyelv és a kétnyelvűség hatásait, földrajzi és személynévanyagát) kitűnő kutatók sora vizsgálta és vizsgálja folyamatosan. A határon túliak közül az újvidéki, illetve a maribori magyar tanszékek korábbi vezetőinek és tanárainak, *Penavin Olgának* és *Varga Józsefnek*, valamint *Kaszás Józsefnek* a munkásságát kell kiemelnünk. Az anyaországból főleg a szombathelyi főiskola magyar nyelvészei tekinthetők nyelvi patrónusunknak, akik a Maribori Pedagógiai Főiskola magyar szakán vendégtanárként is működnek, de kutató- és nyelvművelő

A lendvai vár

munkájukkal nemcsak felméri a muravidékiek mai nyelvhasználatát, hanem nyelvi gondjaik megoldásában is hathatós segítséget nyújtanak.

Ez a mi szerény kis úti beszámolóink mindössze arra törekszik, hogy a szakemberek szűkebb körén túl az Édes Anyanyelvünk szélesebb anyanyelvpoló közösségéhez is eljuttassa ennek a ma már alig tízezer főt számláló szóránymagyarságnak a helytállásáról, értékmegőrző és értéktartó tevékenységéről szóló halicanumi üzenetet; mert amikor hozzáláttunk e tanulmányi kirándulás szellemi úti előkészületeihez, rádöbentünk, hogy a nyelvészeti szakirodalmon kívül alig tudunk róluk valamit. Gondoljuk, ezzel sokan mások is így vannak (sajnos).

Utunk gyakorlati előkészítéséhez Hetés és Göcsej legkiválóbb nyelvész szakembereitől: *Ördög Ferentől* és *Bokor Józseftől*, a jelenlegi maribori vendégtanártól kaptuk jó tanácsul, hogy vegyük fel a kapcsolatot a Muravidéki Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség (MMNÖK) alsó-lendvai központjával, ők bizonyára mindenben segítségünkre lesznek. És így is lett. Még odaérkezésünk előtt megszervezték útvonalunkat a különböző mikrotájegységek falvaiba, mindenhol adatközlőket – a helyi nyelvjárást még jól őrző, a hagyományos életformát is ismerő helybeli lakosokat – választottak ki számunkra, és gondoskodtak arról is, hogy a nyelvészeti ismereteken kívül is tájékozódhassunk életükről, intézményeik-

ről, kultúrájuk sokszínűségéről. Mindezt közvetlenül a MMNÖK tanácsa titkáranak: *Dancs Annának* tartozunk köszönettel, aki nemcsak az előkészületekkel biztosította tanulmányutunk sikerét, hanem több napon át fáradhatatlan kísérőnk is volt.

Azt is tapasztaltuk, hogy a lendvai rádió és tévé magyar adása milyen fontos eszköze a kapcsolattartásnak és tájékoztatásnak. Megérkezésünk hírére és várható útvonalunkat rögtön közölték, majd tanárokkal és diákokkal riportot készítettek a Miskolci Egyeterről, itthoni és ottani munkánkról, sőt terepmunkánkhoz is kijöttek.

E megtisztelő, szíves fogadtatás után került sor a nyelvjárásgyűjtésre. Jó szívvel emlékezünk vissza adatközlőink kedvességére, vendégszeretetére, minthogy nemcsak ízes magyar beszédüket, egyedülálló nyelvjárásukat csodálhattuk meg, hanem pompás helyi ételeiket, sőt – híres bortermelő vidék lévén – kitűnő boraikat is.

Tanulmányutunk szakmai részét a következőkben foglalhatjuk össze. A muravidéki nyelvjárást – mint másokat is korábbi útjainkon – kérdőíves módszerrel tanulmányoztuk. Ehhez most *Végh József* Őrségi és hetési nyelvatlását (Bp., 1959) és *Penavin Olga* A jugoszlávai Muravidék magyar tájnyelvi atlaszát (Bp., 1966) használtuk fel. Emellett szalagra vettünk összefüggő szöveget is: általános tapasztalat ugyanis, hogy az adatközlők egy általuk jól ismert és kedvelt témáról folyamatosan beszélve többet elárulnak nyelvjárásukból, mint a kérdőívre adott válaszaikban.

Kutatópontjaink: Göntérháza, Kapca, Kaporak, Kót, Pince, Szerdahely, Völgyifalu, Zsitkóc. Adatközlőink idősebb emberek, elsősorban paraszti életmódot folytató férfiak és nők voltak.

E nyelvjárás számos sajátossága (főleg az alaktani jelenségek, mint az illeszkedés nélküli névszörögek vagy az igei személyragok egészen nyílt magánhangzójú alakjai) nyelvünk mohácsi vész előtti állapotából maradt fenn, mint ahogy a hangtani jelenségek itteni kombinációja – ki tudja? – tán jellemző lehetett annak a töröktől kipusztított magyarságnak a nyelvére, mely a XVI. század előtt a Délvidéket benépesítette, s amelynek maradványai a szlovéniai magyarok.

Bőven volna még mit elmondanunk a muravidéki táj szépségéről, Alsó-Lendva műemlékeiről, az alpesi villákra emlékeztető, virágos házsorokról és a fejlett lakáskultúráról, de az anyagi jólét e látható jeleinél sokkal emlékezetesebbek számunkra Muravidék lakóival való találkozásunk élményei.

B. Gergely Piroska-Fekete Péter

HÍREK

A Magyarok Világszövetsége megjelentette a Debrecenben 1998. október 24-én megtartott „Erős várunk az anyanyelv” című konferencia előadásainak a szerzők által javított és jóváhagyott változatát. A mű felelős kiadója **Kurucz Gyula**, A Magyarok Világszövetsége anyanyelvi régiójának elnöke.

* * *

Negyvenéves fennállását ünnepelte április 24-én a nyitrai Konstantin Egyetem bölcsészkarának *Hungariztika Tanszéke*.

* * *

Az idei kecskeméti *Lőrincze-napokat* május 7-én rendezték meg; témája az írásbeliség és a kultúrák közvetítése volt.

* * *

A *Simonyi Zsigmond helyesírási verseny* országos döntőjét 1999. május 22-én tartották az ELTE Bölcsészettudományi Kar Mai Magyar Nyelvi Tanszékének szervezésében.

* * *

Az *MTA Magyar Nyelvi Bizottsága* 1999. június 15-én tartotta cikluszáró ülését. Az ülés fő témája **Agoston Mihály** újvidéki professzornak A kontrasztivitás tudatosítása a többnyelvűségi mozgalomban című előadása, illetve ennek megvitatása volt.

* * *

Officina Textologica címmel új szövegteni sorozatot indított a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem. A 2–3. kötetben magyar szövegeknek szövegmondat-összetevők szerinti elemzése található.

* * *

Második, javított kiadásban jelent meg a legteljesebb magyar helynévszótár, **Lelkes György** Magyar helységnev-azonosító szótára. A kötetben megtalálható a történelmi Magyarország összes helyneve, természetesen a mai, nem magyar megfelelőikkel együtt.

* * *

A Magyar Térképbarátok Társulatának gondozásában megjelent **Kiss Lajos** Magyar írók a térképről című, mintegy 240 magyar írók térképi vonatkozású megnyilatkozásait tartalmazó, szép kötete.

* * *

Az *Osiris Kiadó* gondozásában napvilágot látott **Németh Erzsébet** Közzsereplés – A modern retorika eszköztára című munkája. Ugyancsak az Osiris kiadásában, átdolgozva és új fejezetekkel kiegészítve, újból megjelent A magyar folklór című, a nagyközönség érdeklődésére is számot tartó egyetemi tankönyv.

* * *

Hej, hej, helyes beszéd! címmel ösztöl folytatódik a Duna Televízióban **Balázs Géza** nyelvművelő sorozata.

* * *

Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus, amelynek témaköre: *Hatalom és kultúra*, 2001. augusztus 6–10. között lesz a finnországi Jyväskylä városában.

Összeállította: **B. G. és G. L.**

VISSZHANG

Gondolatok Molnos Angéla Magyarító könyvecskéjéről, avagy szabad-e Kosztolányit követnünk?*

Már gimnazista koromban, közel 60 évvel ezelőtt sokat olvastam és nagyon megszerettem Kosztolányinak a Nyugat kiadásában megjelent „Erős várunk a nyelv” című könyvét, de nagy fontosságát csak az utóbbi évtizedben fogtam föl. Akkor, amikor a tunyaság, a nagyképszerűség, a divatnak és az üzleti világnak való behódolás valami különös „kétnyelvűséghez” vezetett, és anyanyelvünk romlását, pestisét a tollforgatók, „írastudók” egy vállrándítással eltűrik, s elviselik, hogy az ez ellen szót emelőket egyesek egyszerűen nevetségesnek bélyegezzék.

Az Édes Anyanyelvünket régóta rendszeresen olvasom. Szeretem és élvezem, mert jól szerkesztett, hasznos, fontos újság. Ha valamilyen ok miatt megszűnne, nagy lenne a hiányérzetem. Furcsa azonban számomra, hogy a lap a saját szűk köréből nem akar kilépni, a legritkább eset, hogy például egy vegyészről vagy, teszem azt, könyvtárostól bármit, akár csak egy rövid levelet is közölnének. Szerkesztőinek és szerzőinek jelentékeny része úgy véli: anyanyelvünk ápolása, védelme elsősorban vagy csakis a nyelvészek feladata, mert ez *szakma*. En ezzel szemben azt gondolom, hogy anyanyelvünk megőrzése mindannyiunk ügye. (Valaha volt egy levelezési rovat, a lap szakmai „tisztasága” érdekében azt is felszámolták.)

Szerkeszttek egy környezetvédelmi hírlevelet, amelyben van egy Nyelvőrség rovat – hiszen létezik szellemi környezetszennyezés is. Ebbe a rovatba olykor elkérem például Balázs Géza vagy Grétsy László egy-egy előadását és – engedélyükkel – lehozom. Egy alkalommal egy tengerentúli magyar újságban megjelent cikket kaptam valakitől, és az is közöltem. Annak szerzője a hazaérkezése utáni nyelvi „élményeiről” számolt be. Miután a hírlevelem a világhálón is olvasható, egy Angliában élő magyar elolvasva ezt a cikket és felhívta rá a Debrecenben élő szerzője figyelmét, aki kapcsolatba lépett velem.

Igy kezdünk levelezni Molnos Angélaival, segíteni is igyekszem neki. Azonnal levettem a honlapjáról a szótárát, s azóta, most már nyomtatott alakban rengeteget használom. Ha valamit írok, fogalmazok, főleg ha idegen nyelvből, rendszerint angolból, fordítok, ha valamit szerkesztok vagy bírálok, gyakran előveszem Molnos Angéla szótárát. Egy-egy fölösleges idegen szóra sok és színes változatot ajánl. Ezzel nagyon megkönnyíti a legmegfelelőbbnek a kiválasztását, és ezzel a szöveget érthetőbbé és szebbé is teszi.

Értekesnek tartom, szeretem a könyvét, és sok mindenkinek ajánlom, terjesztem.

Vártam, hogy az Édes Anyanyelvünk mit ír róla. Ezek után megdöbbenéssel olvastam a lap februári számában Kemény Gábornak a könyvről szóló sorait. Az ismertetés első felében a „honlap” alapján ismerteti a könyv szerzőjének előéletét, majd következik a besorolás, a megbélyegzés: „Molnos Angéla purista”. Igaz, melegséget is említ a számára. Azt, hogy felsőfokon négy idegen nyelven ír és beszél. Nem azt, hogy jól, szépen tud magyarul, jól ismeri anyanyelvünk szókincsét, egy-egy fölösleges idegen szónak olykor rengeteg változatát sorolja föl.

Végül dicséretet is kap a szerző Kemény Gábortól, hiszen Kosztolányira emlékezteti.

Ez, úgy vélem, dicséret. Vagy talán ez is a bírálat része lenne?

György Lajos

* Készséggel közöljük a szerző hozzászólását – mégpedig úgy, ahogy kívánta: kihagyás nélkül –, noha megdöbbenést nem éreztünk indokoltnak. K. G. megítélésünk szerint elismerően, rokonszenvező hangon írt M. A. könyvről. A *purista* minősítés korántsem mindig olyan megbélyegző, amilyennek György Lajos véli. Neki is, olvasóinknak is figyelmébe ajánljuk Hadrovics László akadémikusnak Az idegen szavak és a purizmus című tanulmányát: Magyar Nyelv, 1979. 1–7. G. L.

Két kiegészítés

Kemény Gábor júniusi Nyelvi mozaikjában volt olvasható, hogy a cikk szerzője fölfigyelt az eddig szótározatlan *mozgósul* igére, mely előbb meghökkentette, ám ő végül is – mint írja – „megkegyelmezett” neki, hiszen lám, József Attila is használta az *uszu-lt*, s – fordított példa – *Ady is a bámít*-ot. Tehát ha az *-ít* (*-sít*) műveltető és az *-ul*, *-ül* visszaható képzők párba állnak, abban nem találhatunk kivétlnivalót.

Igaza van! Egyébiránt magam is úgy jártam, mint ő, amikor először hallottam – a szót föltehetőleg elsőként használó Mészöly Kálmán labdarúgó-szakember szájából – a *megsérít* igét. Emezt azóta más edző is használta. Mindkét sportember elítélőleg nyilatkozott azokról a labdarúgókról, akik – gondatlanságból vagy szándékosan – *megsérítik* valamelyik sporttársukat. Először én is meghökkentem, aztán pontosan ugyanarra a következtetésre jutottam, mint Kemény Gábor. Annyi mindenesetre tény, hogy szótárkészítőink nem ülhetnek babérjaikon: anyanyelvünk szinte hétről hétre bővül új s új szavakkal.

Ugyanebben a Nyelvi mozaikban szóláskeveredésekről is olvashattunk. Valaki a *bolhából elefántot csinál* szólásban szűnyoggal helyettesítette a bolhát. A *szűnyogból elefántot csinál* is létezik, persze, csak hogy nem a magyarban: tükörfordítás ez a németből. Saját kis gyűjteményem egyik legszebb darabja különben: *letette mellette a garast*. Ez, amely a *most én tettem le a garast* (én kívánok szólni) és a *letette mellette a voksát* keveredéséből jött létre, rendkívül szívósnak látszik, és könnyen megeshetik, hogy idővel ebben az alakban állandósul majd. Mindenesetre sokan már *állandósítják*.

T. Gy.

Közös úton

A Beszélni nehéz!-körvezetők 13. nyári tábora Erdélyben (1999. július 16–25.)

Ezúttal a 13-as szám szerencsét hozott. Negyvenöt elszánt magyartanár indult neki a tíznapos erdélyi útnak, hogy a szakmai programokon kívül világot is lásson. Több szempontból is rendhagyó volt a tábor. Soha nem zajlott még határon túl (bár kirándulásokat tettünk már a Felvidékre, illetve a Vajdaságba). Ennyien együtt ilyen sokáig még egyszer sem voltunk, és ennyien együtt ilyen jól még soha nem éreztük magunkat. Hogyan lehet ez? A magyarázat egyszerű: a szeretet és a tolerancia. Aki ugyanis rövidebb-hosszabb ideje részt vesz a Beszélni nehéz! mozgalomban, és kéthetente beküldi a Rádióba a példamondat-jelöléseket, az tudja, hogy itt nemcsak helyes hangsúlyozásról, megfelelő szünetekről, tiszta beszédéről van szó, hanem emberi kapcsolatokról, erkölcsi értékekről és tisztességről is. Egy ilyen tábor sohasem csak szakmai továbbképzés, bár annak sem utolsó...

Itt van például a mostani vándortáborunk. Előadást tartott még az indulás napján Fehérgyarmaton Deme László professzor úr az anyanyelv és az idegen nyelv kapcsolatáról, Kolozsvárott Péntek János professzor úr az erdélyi nyelvi tájegységekről, a nyelvi környezetéről és a nyelvi folyamatokról. Itt Kolozsváron találkoztunk Egyed Emesével, a kolozsvári egyetem irodalomtanszékének vezetőjével, aki verseiről, írásairól, örömeiről és gondjairól beszélt. Megismerkedtünk a Kriterion Könyvkiadó és a Művelődés című folyóirat szerkesztőivel is. Esténként egy-egy tapasztalt körvezető tartott foglalkozást: Tasnádiné Rónaky Edit a nyelvi humorról, Szócsné Antal Irén a nyelvi játékokról; Kerekes Barnabás pedig anyanyelvi „árverést” rendezett nekünk.

Reménytelen vállalkozás lenne felsorolni mindazt, amit átélünk; és lehetetlen megköszönni azt a sok segítséget és törődést, amit erdélyi körvezető társainktól és barátainktól kaptunk. És persze ne feledkezzünk meg a hangulatról sem, hiszen utunk során rengeteget énekeltünk, játszottunk, neveltünk, és ha kellett, bizony, könnyeztünk is. Természetesen akkor sem estünk kétségbe, amikor egy meredek emelkedőn elromlott az autóbuszunk, és aznap csak éjfél után kerültünk ágyba; vagy ha más alkalommal délután ötkor ebédeltünk, és tizenegyor vacsoráztunk. Történhetett bármi, mi jókedvűen túrtuk a megpróbáltatásokat. Az egymás iránti figyelem, a segítőkészség meg az erdélyi emberek kedvessége, vendégszeretete minden nehézségen átsegített bennünket.

Amit lelki és szellemi kincsekben kaptunk, azt igyekszünk kamatostul továbbadni. Nincsenek kétségeink. Tudjuk, hogy jó úton jártunk!

Forgách Róbert

Két vetélkedő Erdélyben

A magyar nyelv napjai Nagybanján

Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének évente megismétlődő rendezvénye közel 120 diákot és tanárt vonzott a Zazar-parti festői szépségű városba, Nagybanjára. Az április 30. és május 2. között zajló eseménynek az újonnan alakult Németh László Gimnázium volt az otthona.

Az ünnepi megnyitót a Körösi Csoma Sándor anyanyelvi vetélkedő országos döntője követte, melyen 26 – általános és középiskolásokból verbuválódott – csapat rajtolt. Az eredmények: általános iskolai korcsoport: I. díj: Bagoly csapat (Kézdivásárhely), II. díj: Markotányosnők csapata (Nagyvárad), III. díj: Adysokk csapata (Nagyvárad); dícséret: Babérok csapat (Kézdivásárhely), Aranycsapat (Székelyudvarhely); középiskolai korcsoport: I. díj: Fintorgók csapata (Nagyvárad), II. díj: Békák csapata (Sepsiszentgyörgy), III. díj: Három csirkefogó csapata (Nagyenyed); dícséret: Észvész csapat (Temesvár).

A szervezők a díjkiosztáson és az azt megelőző anyák napi műsoron kívül rengeteg érdekes kísérő programmal kedveskedtek a versenyzőknek és a meghívottaknak: nagybanjai sétá, múzeumlátogatás, táncház, költői és misztótfalusi barangolás tette felejthetetlené a nyolcadik országos találkozást

Kisiskolások anyanyelvi vetélkedője Nagyenyeden

A kisiskolások anyanyelvi vetélkedőjének hét éves története során immár második alkalommal lehetünk együtt Nagyenyeden azokkal a kisdíjakokkal, felkészítőikkel és meghívottakkal, akiket májusonként együvé szolít az anyanyelv szeretete.

A május 14. és 16. között zajló rendezvénynek a Bethlen Gábor Kollégium volt vendégszerető házigazdája. A kollégium patinás dísztermében 18 háromfős csapat mérte össze tudását. Az országos megmérettetés feladatai minden magyar gyermek „Elek apója”-nak, Benedek Eleknek szellemi nagyságát és példamutató egyéniségét idézték. Első három helyezést a kolozsvári Gyöngyvirágok, a székelyudvarhelyi Bethlen bajnokai és a dési Prűcskők értek el. Dícséretben a nagybanjai Rivulusok és a sepsiszentgyörgyi Erdőzöldítők részesültek. Különdíjat kaptak a temesvári Temesék, a segesvári Havasi gyopárok és a nagyváradi Szemfüleskék csapatai.

A kétnapos tartalmas rendezvényt igényesen szervezték meg a házigazdák: a városi sétát hely- és iskolatörténeti vetélkedő követte, volt Csipikéző játszótér, aprók táncháza, irodalmi műsor, tanítói értekezlet; és a tanítójelöltek nemcsak ízelítőt kaptak szakma- és gyermekszereletről, hanem gyakorolhatták is azt.

Mészely József

Címszavak az új értelmező szótárhoz (6.)

agrárium – a mezőgazdaság helyett a publicisztikában szinonimaként egyre gyakrabban használt idegen forma.

akció – legújabb jelentése: kedvezményes vásár, áreszállítás. Pl. *Majd akkor veszek gyümölcsöt, ha akció lesz.* Melléknév is képezhető belőle: *akciós ár, akciós termék.*

apás szülés – olyan szülés, amelyen az édesapa is jelen van. Pl. *Egyre több apás szülésünk van.*

befizetőazonosító – általában a hivatalok által adott nyilvántartási (számla)szám. Pl. *Tüntesse föl a befizetőazonosítóját!*

béna, bénázik – ügyetlen, körülményes, nehézkes, illetve: ügyetlenkedik, szerencsétlenkedik, csetlik-botlik. Pl. *Ne bénázz már annyit!*

lenyúl – eltulajdonít, ellop. Pl. *Valaki lenyúlta a pénztárcámat.* (Vö. Büky László: Édes Anyanyelvünk 1997. 1:12.)

penge – friss, gyors; legjobb formáját mutató. Pl. *Tegnap rengeteget melóztam, nem vagyok valami penge.*

szerkezetkész – egy építménynek a félkész állapota. Pl. *Szerkezetkész a bevásárlóközpont épülete.*

szociálturizmus – a kisebb jóvelműeknek ajánlott (olcsóbb) turisztikai ajánlatok összefoglaló megnevezése.

titokminiszter – a korábbi nemzetbiztonsági miniszter elnevezés helyett használt új forma. Pl. *Kövér László titokminiszter szerint...*

trafál – új jelentése: betalál, eltalál (pl. lövés). Pl. *A kézilabdázó a kapu mellé trafált.* (De lásd már ÉrtSz.: eltrafál.)

városterő – a városi környezetet (pl. a szennyezettséget) elviselő növényzet tulajdonsága. Pl. *Városterő növényekkel ültetik be a körutat.*

Várjuk olvasóink észrevételeit és szöjavaslatait. Ez alkalommal Graf Rezső és Möricz Kálmán gyűjteményéből válogattunk.

B. G.

NYELVMŰVELŐ MOZGALMAK

1999. évi Kazinczy-jutalmaskok

A Péchy Blanka művésznő által letett Kazinczy-alapítvány kamataiból a több éven át folyamatosan és eredményesen működő Beszélni nehéz! körök közül ez évben a következők részesültek Kazinczy-jutalomban. (Felsorolásuk telephelyük betűrendjében; zárójelben a körvezető nevét is feltüntetve.)

Ajka: Bródy Imre Gimnázium (Révészné Egri Dóra). – **Balassagyarmat:** Balassi Bálint Gimnázium, Gondolkodók (Bacsó Józsefné). – **Bátonyterenyé:** Váci Mihály Gimnázium (Oravecz Lászlóné). – **Bóly:** Montenuovo Nándor Szakközépiskola és Szakközépiskola, tanulók, 2 kör (Köves Béláné). – **Budapest:** Práter Ének-Zene Tagozatos Általános Iskola, tanárok (Szőnyi Éva). – **Cegléd:** Károlyi Mihály Szakközépiskola, tanulók (Paskó Istvánné). – **Csongrád:** Sággy Mihály Szakközépiskola (Erdélyi Péter). – **Csurgó:** Nagyváthy János Középiskola, A és B kör, (Baranyai Magdolna). – **Győr:** Óvónők Kodály köre (Podráczky Tamásné). – **Hegyeshalom:** Lőrincze Lajos Általános Iskola (Szócs Tiborné). – **Kazincbarcika:** Jókai Mór Középiskola (Papp Sándorné). – **Kiskunfélegyháza:** Móra Ferenc Gimnázium, 3 kör (Borbélyné Szabó Katalin). – **Kisújszállás:** Illéssy Sándor Szakközépiskola (Toldi Attila). – **Lánycsók:** Általános Iskola, tanárok (Szabó Eszter). – **Miskolc:** Avasi Gimnázium (Sramkóné Pózsónyi Judit). – **Mohács:** Park utcai Általános Iskola, 2. sz. kör (Szabó Zoltánné). – **Nógrád:** Általános Iskola (Turi Gyuláné). – **Nyíregyháza:** Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium (Palotai Erzsébet). – **Nyíregyháza:** Krúdy Gyula Gimnázium (Durucz Istvánné). – **Sárospatak:** A Református Kollégium Gimnáziumának Kossuth Internátusa (Sinkó István). – **Sátoraljaújhely:** Közgazdasági Szakközépiskola (Szabó Jánosné). – **Soponya:** Általános Iskola, tanulók (Sajtos József). – **Szentgotthárd:** Arany János Általános Iskola, tanárok (Hrabovszky Katinka). – **Vác:** Kereskedelmi Szakközépiskola, tanulók (Pátkai Andrásné). – **Veszprém:** Davidikum Kollégium (Podráczky Márta).

Megjegyzés: A felsorolt tanintézmények nagyobbik részében egy-egy (tanulókból álló) Beszélni nehéz! kör működik. Ahol több, s a jutalmat közösen kapják, ott e körök száma vagy jelzete szerepel; ha csupán egyikük részesül jutalomban, annak külön jelzését tüntettük fel. A „tanulók”, illetőleg „tanárok” jelzést ott alkalmaztuk, ahol a másik szinten is működik (ez évben nem jutalmazott) szakkör.

D. L.

A Kazinczy-díj Alapítvány 1999. évi kitüntetettjei

Június 8-án az Oktatási Minisztériumban került sor az 1999. évi Kazinczy- és Péchy Blanka-díjak átadására.

Kazinczy-díjban részesült:

Bacsó Józsefné, a balassagyarmati Balassi Bálint Gimnázium tanára, aki az iskola Beszélni nehéz! körét második évtizede vezeti. Hatására, példáján felbuzdulva nemcsak saját iskolájában, hanem a város más tanintézményeiben is születtek újabb körök.

Batki Jenőné dr., a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvi Tanszékének nyugalmazott docense, aki 1963-tól folyamatosan oktat nyelv- és beszédművelési tantárgyakat. 15 tanéven át szervezte a Szép magyar beszéd intézményi versenyait.

Békésiné dr. Fejes

Katalin kandidátus, a szegedi József Attila Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének docense, akinek pedagógiai elhivatottsága, a hallgatók iránti őszinte érdeklődése és segítőkészsége, továbbá igényes nyelvhasználata, példamutatóan szép kiejtése, valamint a vers- és prózamondás nyelvészeti vonatkozásainak tudományos igényű vizsgálata együttesen eredményezte azt, hogy sok hallgatójában keltett fel érdeklődést a szép és igényes magyar beszéd iránt.

Péchy Blanka-díjban részesült:

Dani Margit, a csurgói II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola tanára, aki iskolájának korábban önképzőköriként működött alapító körét jó másfél évtizeddel ezelőtt kapcsolta a „Beszélni nehéz!” rádióműsorhoz. Megoldá-

saik szinte kihagyás nélkül – az utóbbi öt évben hiánytalanul – érkeznek, és gyermekkorú tanítványainak jó felkészítettségéről, önálló munkájáról tanúskodnak.

Nagy Sándorné, a karcagi Gábor Áron Gimnázium tanára, aki jó másfél évtizede szervezte meg első körét, később évekig kettőt működtetett, egymással párhuzamosan. Növendékeiből jó néhányan tagjai az Anyanyelv-ápolók Szövetsége ifjúsági tagozatának, sőt választott vezetőségének.

A Kazinczy-díj Alapítvány ez évi kitüntetettjeinek szívből gratulálunk, további munkájukhoz jó egészséget és újabb szép eredményeket kívánunk.

Hercegi Károly

Pedagógusjelöltek Kazinczy-versenye

A Budapesti Tanítóképző Főiskola adott otthont 1999. március 25–27. között a pedagógusjelöltek idei, sorrendben 27. Kazinczy-versenyének. Idén a kötelező szöveg Karinthy Frigyes Szigorlat című írása volt, amely fordulatnak számított a verseny történetében, mivel gerincét párbeszéd adja. Így beteljesedett a versenyfelhívásnak az a módosítása, hogy a magyar széppróza is képviseltetheti magát. Az Egyetemi Fonetikai Füzetek következő száma közreadja a szöveget, valamint a tolmácsolások bírálatát.

Az idei nyertesek: Göb Judit (CSVMTE, Kaposvár), Kecskés Barbara (KLTE, Debrecen), Kovács Gábor (CSVMTE, Kaposvár), Barna Emese (JPTE, Pécs), Viszlai Anita (EKTE, Eger), Hegedüs Anikó (BGYTE, Nyíregyháza), Kardos Ádám (ACSTJE, Győr), Kárász Eszter (Mozgássérültek Pető András Nevelőképző Intézete, Bp.), Nagy Krisztina (ACSTJE, Győr), Fekete Márta (JATE, Szeged), Mesterházy Gabriella (ELTE TFK, Bp.), Hegyesi Judit (JGYTF, Szeged), Póthe Attila (VJRKTF, Esztergom), ifj. Merklin Ferenc (BDTE, Szombathely).

Bízunk abban, hogy ezek a hallgatók a jövőben is büszkén viselik ezt a kitüntetést, és titulusuk egyszer majd ez lesz: Kazinczy-érmes tanár, újságíró, szerkesztő stb. Jövőre Szegeden lesz a 28. verseny!

M. K.

240 ÉVE SZÜLETETT KAZINCZY FERENC

NYELVMŰVELŐ ESEMÉNYEK

A magyar nyelv hete 1999.

Lapunkban évről évre hírt szoktunk adni a magyar nyelv hetéről, pontosabban a hétnek azokról az eseményeiről, amelyekről az Anyanyelvűpolók Szövetségének a megyei TIT-szervezetek tevékenységét közelebbről is ismerő tagjai, illetőleg maguk a TIT-szervezetek beszámolnak. Mivel idén – nem utolsósorban a szövetség főtákarának, Maróti Istvánnak a kérésére – a szokottnál is több ilyen tájékoztató érkezett hozzánk, szerkesztőségünk úgy határozott, hogy bármily sokra becsüljük is ezeket a tájékoztatókat, helykímélés céljából, hiszen amúgy is egyre nő a különféle anyanyelvi rendezvényekről, versenyekről, táborokról szóló beszámolók száma, egyenkénti közlésük helyett csupán egyetlen cikkben tájékoztatjuk olvasóinkat a magyar nyelv hete idei rendezvénysorozatáról. Mi lennénk a legboldogabbak, ha minden számunkra oly kedves anyanyelvi eseményről, rendezvényről részletesen beszámolhatnánk, de lapunk, mivel nemcsak ez, sőt talán nem is elsősorban ez a feladata, nem vállalkozhat erre. Kérjük hát olvasóinkat – s az adatok, tájékoztatók beküldőit is –, hogy a teljes közlés helyett fogadják el tőlünk ezt a kis összefoglalót.

Arról lapunk olvasói már előző két számunkból értesülhettek, hogy a magyar nyelv hetének idei központi, tehát kiemelt témája ez volt: *Nyelvünk esélyei a harmadik évezredben* (vö. ÉA. 1999. 2: 17), s hogy a központi rendezvénysorozatot Hámozi József miniszter nyitotta meg április 12-én Salgótarjánban. (ÉA. 1999. 3: 1). Most felsoroljuk, hogy melyek azok a megyei, városi TIT-szervezetek, amelyek a saját régiójukhoz tartozó rendezvényekről külön is beszámoltak, akár csupán néhány mondatban, akár teljes részletességgel, még a sajtóvisszhangokat is eljuttatva hozzánk. Mi azonban az egyesület, illetve szervezet neve mellett csupán az általuk szervezett előadások számát s egy-két ismeretesebb előadó nevét tüntetjük fel, olykor párszavas kommentár kíséretében.

TIT Pannon Egyesület. Összesen 28 előadás volt a megyében. Különös figyelmet érdemel a Győr anyanyelvi arculata címmel rendezett tanácskozás, amelynek rendezői és résztvevői felhívással fordultak a város polgáraihoz, azt kérve tőlük, hogy fordítsanak nagyobb gondot a cégtáblákon és kirakatokban elhelyezett feliratok, reklámok helyességére, magyarságára. (Néhány név az elő-

adók közül: Baksa Péter, Horváthné Bernáth Rózsa, Karsai Alfonz-né, Szűts László.)

TIT Komárom-Esztergom Megyei Egyesület. A magyar nyelv hetén 11 előadás hangzott el. Szinte mindegyiken 100–200 vagy még több hallgató volt. (Előadók: Grétsy László, Szilvási Csaba.)

TIT Nógrád Megyei Egyesület. Itt volt a már említett központi megnyitó, amelyen több mint 600-an vettek részt. A hét folyamán 27 előadás hangzott el (Deme László, Grétsy László, Kerekes Barnabás, Szűts László, Tóth Norbertné stb.)

TIT Jurányi Lajos Egyesület. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 17 előadás volt a magyar nyelv hetén. Az előadók között ott találjuk Bachát Lászlót, Balázs Gézát, Minya Károlyt és Sebestyén Árpádot.

TIT Pásztó Városi Egyesülete. Két előadás (Kemény Gábor).

TIT Teleki László Ismeretterjesztő Egyesület. A tőlük kapott beszámolóból nemcsak azt tudjuk meg, hogy Pest megyében 25 előadás volt (Grétsy László, Koltói Ádám), hanem még azt is, hogy hányan hallgatták meg azokat.

Orosházi Ismeretterjesztő Egyesület. Ez nem megyei, hanem városi szervezet. Két előadást szenteltek a magyar nyelv hetének (Hajdú Mihály, Pintér István).

TIT Öveges József Ismeretterjesztő Egyesület. Hajdú megyében 9 előadás hangzott el, így Szathmári Istváné és Szeglet Lajosnéé.

TIT Budapesti Ismeretterjesztő Társulat. A főváros 14 előadásnak volt színhelye (Grétsy László, Kemény Gábor stb.).

Biztosak lehetünk abban, hogy ez a felsorolás nem teljes, azaz-hogy alighanem a többi megye is kivette a részét a magyar nyelv hete megrendezéséből, csak tájékoztatót nem küldött róla. E kis lista összeállítója azonban úgy véli, már pusztán a felsorolt adatok is beszédesek. Idén erről a 135 előadásról van tudomásunk. Ha csupán ezeket vesszük is figyelembe, már arra az eredményre jutunk, hogy legalább 10–15 000 hallgatója volt a magyar nyelv hete rendezvénysorozatának. Az a 10–15 000 mostantól kezdve már minden bizonnyal az anyanyelv elkötelezett híve. Ugye, nem is olyan kevés ez?

Grétsy László

Az anyanyelv vigyázói

Győr, 1999. április 23–25.

Harmincegyedik alkalommal rendezték meg a Kazinczyról elnevezett szép magyar beszéd versenyt, amelyen Z. Szabó László tanárra is emlékeztek, ünnepi ülésen mutatva be munkásságának válogatott bibliográfiáját. Ő hagyta ránk örökül: „Őrizni kell ezt a nyelvet, mint viharban az alig pislákoló mécs fényét. Őrizni, mint a szülőföldre kötő hűség egyedüli kifejezőjét, mint a múlthoz való ragaszkodás legerősebb kapcsát, mint a jövő egyetlen bizonyosságát és biztosítékát.” Ebben a szellemben zajlott a verseny is. Tartalmukban értékes gondolatok hangzottak el a szabadon választott szövegek tolmácsolásakor. A versenyzők nagy része értően közvetítette Illyésnek Petőfiről írt gondolatait a kötelező szöveg felolvasásakor.

Színvonalas szereplésükért Kazinczy-érmet nyert gimnáziumi versenyzők: Babos Csaba, Radnóti Gimn. (Szeged), Csanádi Viktória, Kossuth Gimn. (Mosonmagyaróvár), Csatári Andrea, Petőfi Gimn. (Pápa), Csúcs Tünde, Bethlen Ref. Gimn. (Hódmezővásárhely), Fazekas János, ELTE Apáczai Gimn. (Bp.), Házi Viktória, Vasvári Gimn. (Székesfehérvár), Huzella Bálint, Kossuth Gimn. (Sátoraljaújhely), Jaskó Luca, Baár-Madas Ref. Gimn. (Bp.), Kovács Ágnes, Balassa Gimn. (Bp.), Kovács Gergely, József Attila Gimn. (Ózd), Marczinkó Annamária, Kazinczy Gimn. (Győr), Salamon Judit, Kazinczy Gimn. (Győr), Székely Áron, Berzsényi Gimn. (Marcali), Tolnai Judit, Műv. Gimn. (Pécs), Varga Lilla, Eötvös Gimn. (Tata).

Színvonalas szereplésükért Kazinczy-érmet nyert szakközépiskolai versenyzők: Andrics Anikó, Bezerédi Ker. és Közgazd.

Szki. (Szekszárd), Brezóczi Zoltán, Bartók Zeneműv. Szki. (Miskolc), Fekete Mónika, Gépészeti és Számítástechnikai Szki. (Békéscsaba), Gerencsér Renáta, Baross Közgazd. Szki. (Győr), Peller Anna, Hunfalvy Szki. (Bp.), Rodler Anett, Tömörkény Műv. Szki. (Szeged), Szappanos Viktor, Fáy Szki. (Bp.), Szeiczey Csaba, József Attila Szki. (Gyöngyös), Szuper Anikó, Közgazd. Szki. (Szombathely), Tóth Melinda, Báthory Szki. (Zalaegerszeg), Váradi Gabriella, Közgazd. Szki. (Sátoraljaújhely).

Színvonalas szereplésükért Kazinczy-érmet nyert szakmunkásképző és szakiskolai versenyzők: Bácskai Zsuzsanna, Thury Szmki. (Nagykanizsa), Berta Judit, Ker. Idegenforg. és Vendéglátóip. Szmki. (Pécs), Mukics Erika, III. Béla Szakképző Iskola (Szentgotthárd), Pozsonyi Zsuzsanna, Batthyány Szakképző Iskola (Pápa).

Kazinczy-éremmel kitüntetett határon túli versenyzők:

Barta Zsuzsa, Bolyai Gimn. (Marosvásárhely), Enyedi Andrea, Középisk. (Bátyu), Hanusz Zsuzsanna, Magyar Tannyelvű Gimn. (Somorja), Nagy Ildikó, Gimn. (Óbecse), Salamon Bíborka, Bod Péter Középisk. (Kézdivásárhely).

Eredményes felkészítő munkájukért emlékérmeket és könyvet adományoztak Almási Éva szaktanárnak (Műv. Szki., Pécs) és Grábics Júlia szaktanárnak (Kazinczy Gimn., Győr).

G. R.

Péter Mihály: „Pár tarka fejezet csupán...”

Puskin „Jevgenyij Anyegin”-je a magyar fordítások tükrében

Puskin születésének kétszázadik évfordulójára jelentette meg a kiadó ezt a maga nemében egyedülálló munkát, amellyel nem csupán a nagy orosz költő emléke előtt tiszteleg, hanem a magyarországi fordításirodalom előtt is.

Puskin műve az orosz élet enciklopédiája, verses regény, amely a kor valamennyi hangján, nyelvén és stílusában van megszólaltatva. Puskin orosz nyelve az élőbeszéd természetességétől a romantikus pártoszon, a könnyed irónián és elégikus érzelmességen át a klasszicizmustól örökölt pontosságig sok mindent magába ötvöz. Ezért is nehéz fordítani, hiszen mindezt visszaadni szinte reménytelen feladat (amint-hogy az minden műfordítás).

A könyv írója, Péter Mihály mintegy negyven éve foglalkozik tanulmányokkal és egyetemi szemináriumokkal az Anyegin magyar fordításával. Gazdag tapasztalatainak egyik eredménye a jelen kötet, mely négy magyar fordítást vet egybe egymással és az orosz eredetivel. Természetesen csupán részleteire térhet ki, ezek azonban az egész műnek és magyar fordítási sajátosságainak képét fölrajzolják. Anyeginnak, Tatjánának a verses regénybeli megjelenítéséről, a két híres levélről, magának a költőnek a hangneméről, stílusáról, az orosz falunak, az orosz tájnak megjelenítéséről és még sok mindenről szól a tudós szerző. A magyar nyelvű Anyegin még a múlt században, 1866-ban jelent meg annak a Bérczy Károlynak a fordításában, aki egykor Petőfi Sándor asztaltársaságához tartozott. Fordítása rendkívüli sikert hozott, huszonegy kiadást ért meg. Ez a magyar nyelvű Anyegin hatott Gyulai Pálra, Vajda János-

ra, Arany Lászlóra és még a fiatal Ady Endrére is. Idővel azonban Bérczy fordítását (nem teljesen igazságosan) az irodalmi kritika „megnyírbátnak, megstuccoltnak és bepomádézottnak” találta.

A második fordító Mészöly Gedeon volt, aki a magyar nemzeti irodalmi klasszikusságnak az Arany János-i nyelvi-stiláris teljesítményt tartotta, ezért illetően nyelvezetre kísérelte meg áttenni az orosz nemzeti klasszikust, Puskit. (Mészöly különben hasonló elméleti megfontolásból magyarosra fordította az Odüsszeiát is.)

Nagy költői erejű fordítását az 1950-es években készítette Áprily Lajos, aki a nyugatos líra és fordítási hagyomány alapján dolgozott.

A mai magyar nyelvállapotnak kétségtelenül Gálóczy Árpád 1992-ben megjelentetett fordítása felel meg leginkább – állapítja meg Péter Mihály. Látható ez például Tatjáná levelének kezdetéből: „Irok magának – mit tehetnék? / Mit mondhatnék ezenkívül? / Tudom, hogy megvet, és lehet, még / meg is büntet kegyetlenül.” – Egyébiránt Péter Mihály kötetét Puskin művének e méltán nevezetes részletével alaposan foglalkozik, s nem csupán a magyar fordításokkal, az eredetivel is.

Stilisztikai, fordításelméleti és fordításgyakorlati céljai mellett Péter Mihály azt szeretné, mint írja, hogy munkája segítsen felébreszteni az irodalom iránt érdeklődő olvasókban, tanároknak és egyetemi hallgatókban az igényt az irodalmi mű mélyebb gondolati és érzelmi befogadására. A kitűnő tanulmánykötet olvastán ez valóban remélhető. (*Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999. 232 oldal*)

Büky László

Egy nyelvűművelő hétköznapijai

Zsigmond Győző a Bukaresti Egyetemen tanít rendszeresen. Jelentkezik a romániai rádió magyar nyelvű adásaiban és a napisajtó nyelvűművelő rovataiban, vetélkedőket és konferenciákat szervez, néprajzi gyűjtést végez, hogy egy elsüllyedőben lévő életforma emlékeit, eszközeit, szavait legalább múzeumok és tudományos gyűjtemények megőrizzék.

A bukaresti egyetem gondozásában megjelent füzetnyi kiadványa amolyan jelentős egy tudományos pálya első szakaszáról. A kötet két nagyobb tematikus egységre oszlik: névtanra és nyelvűművelésre. A névtani dolgozatok első fejezete tisztelgés a szülőföld előtt (Aranyospolyán helynevei és azok névélettani vizsgálata), s nagyjából innen s a tágasabb szülőföldről veszi példát az elidegenedett helynevekről szóló dolgozat is. Ebben a fejezetben szerepel a névjegynek tekinthető elmaradhatatlan gombás cikk (A gomba helyneveinkben; hozzáfértek szerint a szerző egyike Közép- és Kelet-Európa legnagyobb gombaszakértőinek!) s a kötet mind tartalomában, mind terjedelemben legnagyobb vállalkozása (A romániai magyar csillagnévhasználatról). A nyelvűművelő fejezet alkalmi cikkeket, megemlékezéseket, gondolatokat tartalmaz, emlékezést a kétszáz éves Erdélyi Magyar Nyelvűművelő Társaságra, elmélkedést sajtónyelvünk és a politikai változások összefüggéseiről, szólásmondásaink egy-

házi és vallási vonatkozásairól, valamint játékos nyelvi versenyek megszervezéséhez ad gyakorlati tanácsokat.

A határon túli meg a „külmagyar” tudományos élet néhány tabuját kellene még óvatosan érinteni a kötet bemutatása kapcsán, mert nem mindegy, hogy van-e s mennyi esélye egy határainkon kívül publikáló szerzőnek bekapcsolódni a hazai tudományos életbe. Az a hétköznapi gyakorlatiasság, mondhatnánk üzleti szellem, amely Magyarországot is leterítette, s a tudománytól a kultúráig mindent a piac területére utasított, Romániában is megjelent, a célulv gondolkodás az érvényesülést a román nyelv minél jobb elsajátításában látja, akár a magyar rovására is. Ebben a helyzetben a nyelvész a néprajzossal összefogva valami örülten célszerűtlenbe fog: akkora havi fizetéssel, amennyiért egy budapesti egyetemista meggondolja, hogy, mondjuk, áruljon-e színházjegyet a Váci utcában szombaton reggeltől estig, serényen és erős öntudattal, bízva munkájuk értelmében megvívják sokfrontos harcukat. Mert be kell illeszkedniük az olykor gyanakvó magyarországi tudományosságba, el kell ismertetniük munkásságukat a honi tudósok közösségében, be kell gyűjteniük a magyar félmúlt pusztuló emlékeit Erdélyben s küzdeni a tömeges elrománosodása ellen (*Zsigmond Győző: Névtani és nyelvűművelő írárok. Bukaresti Egyetem, 1998.*)

Krebsz János

Szószeró

Egy könyv, amely nem kikapcsolódást ígér. Játszva a szavakkal azt is mondhatnánk, hogy *bekapcsolódást* vár el olvasójától. *Putnoki A. Dávid Szószeró* című munkája, melyet az Oktatási Minisztérium segéd-könyvvé nyilvánított, anyanyelvünk tökéletesebb elsajátítását, a helyes és érthető kiejtés gyakorlását segíti. Nyelvtörő mondókat és mondatokat tartalmaz „a-tól zs-ig”, ábécénk betűihez igazodva.

A szerző olyan mondókat ad közre kis kötetében, amelyeket gyermekkorában hallott, tanult szülőföldjén, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Könyvecskéjében a szellemes, tréfás, sokszor népies szófordulatokat rejtő nyelvtörők különféle hangkapcsolási gyakorlatokkal egészülnek ki. Minden oldalon olvasható egy betartandó fontos alapszabály, pl. „Ügyelj a hosszú magán- és mássalhangzók kiejtésére!” Néhány eset-

ben a beszédgyakorlatokban rutint szerzett olvasónak nehezebb beszédtechnikai feladatokat is ad, amikor az egyre hosszabb mondókat egy levegővételre kell elmondani.

Az ilyen tárgyú kiadványokra nem jellemző módon Putnoki A. Dávid szómagyarázatokat is közöl az oldalak alján. Feledésbe merült tájnyelvi kifejezések (pl. *zsendice, sikkó*) vagy idegen eredetű szavak értelmezésével segíti a megértést.

A Szószeró nem csupán a kisiskolásoknak íródott. Hasznára lehet a színi pályára készülőknek, a pedagógusoknak és a beszédtanároknak is. (A Dinasztia Kiadó gondozásában megjelent kötetet Bencédy József lektorálta, Bihari Erzsébet szerkesztette.)

Ilosvai Ferenc

A magyar köznyelv helyesírási szótára

– az MTA szabályai szerint

Köztudomású, hogy az Akadémia helyesírási szabályzataihoz csatlakozó, szükségszerűen viszonylag kis terjedelmű, betűrendes példatárak a múltban sem elégezhettek ki az átlagosnál igényesebb használók szükségleteit. Ezek az igények tették indokolttá, hogy az MTA Helyesírási Bizottságának kezdeményezésére az Akadémiai Kiadó már 1961-ben megjelentesse a *Helyesírási tanácsadó szótárt*, majd 1988-ban a *Helyesírási kézikönyvtárat*. A sorozat harmadik tagjaként vehetjük most kézbe az új kiadványt, amelynek a szerkesztők: Deme László, Fábrián Pál és Tóth Etelka a *Magyar helyesírási szótár* címet és *A Magyar Tudományos Akadémia szabályai szerint* alcímet adták. Ugyanis szükségesnek tartották hangsúlyozni, hogy a szótár elveiben és gyakorlatában egyaránt az MTA helyesírási szabályzatának változatlanul érvényben levő, 1984. évi (11.) kiadásához igazodik.

Azt, hogy ez az új helyesírási szótár most jelent meg, az magyarázza, hogy az elmúlt évtizedben hazánkban olyan alapvető társadalmi és gazdasági változások zajlottak le, amelyeknek következtében a szókincs egy része szükségtelenné vált, másrészt viszont sok új szó feltűnése vált szükségessé. A kiadvány szókincsének mennyiségére és jellegére vonatkozóan az Előszóban a következő tájékoztatást olvashatjuk: „Szótárunk, amely a korábbi változatoknál természetesen bővebb (mintegy 140 000 szót és szókapcsolatot tartalmaz) elsősorban a tággabb értelemben vett magyar köznyelv helyesírási szótára kíván lenni. Ez ma már természetesen azt is jelenti, hogy munkánknek látköznie kell a regionális köznyelviség szintjére emelkedett változatokat, másrészt tartalmaznia kell a szélesebb körben élő szaktudományi szavakat, továbbá a fontosabb, gyakran használt idegen szavakat is.”

A művelődéstörténeti szempontból is jelentős szótár anyagának használatához további tudnivalókat is megfogalmaztak a szerkesztők:

– az alakváltozatoknak két típusa található: az azonos értékű használatokat a v. (= vagy) kötőszóval kapcsolják össze (*fel* v. *föl*); ha az alak különbséghez jelentésszerű különbség is járul, és a kötőszó (*fia* és *fiúja*);

– a helyesírási azonos típusú, egy szabály alá tartozó eseteket legtöbbször egyformán oldották meg;

– az azonos alakú szavak egymáshoz viszonyított sorrendje állandó, ilyenkor szófaji jelölés is található (ige-főnév, főnév-melléknév stb.);

– a helyes írásmód megvilágítását a szó jelentése, értelmezése és mondatba foglalása segíti;

– a nem magyarországi városnevek hagyományos magyar alakja mellett megtalálható az idegen nyelvű forma is: *Bécs* (németül *Wien*), *Kairó* (arabul *El-Káhira*) stb.;

– a szavak toldalékos alakjai közül csak azok szerepelnek, amelyek helyesírási problémát okozó típust képviselnek;

– elválasztásra való utalás olyan szóalakoknál található, amelyeknek tagolása nehézségbe ütközhet (*Wa-shing-ton*, *kilo-gramm* stb.);

– a szótár gyakran él az ún. bokrosítással; a bokrok anyaga útbaigazítást ad az azonos típusú, de a szótárban nem szereplő alakok írásmódjára is; például az *kezelőfülke* nem található meg sem önállóan, sem a *kezelő*, sem a *fülke* címszó bokrában; a *kezelő* alatt viszont ott van a *kezelőhelyiség*, a *fülke* alatt pedig a *vezetőfülke*, ezek jelzik a *kezelőfülke* egybeírásának helyességét.

Befejezéséül álljon itt néhány találmány kiválasztott új szó a legkülönbözőbb témakörökből ábécérendben: *adatbázis*, *banklikviditás*, *fantomcég*, *csekk-kártya*, *dzsogging*, *élboly*, *Európai Parlament*, *falfirka*, *golyóálló üveg*, *gyógyszerelés*, *harci kutya*, *hitelszerződés*, *Internet* (intézmény), *internet* (távközlési rendszer), *internet-hozzáférés*, *járműadó*, *kábel-társaság*, *kisbefektető*, *légiútvárdij*, *márkaszer*, *marketingkutatás*, *munkanélküli-járadék*, *NATO-tagság*, *növekedésösztönzés*, *nyugdíjpénztár*, *óvadékköteles*, *önkormányzati képviselő-választás*, *pénzbedobás automata*, *pizzéria*, *rádióelektronika*, *reklámetika*, *sikerdíj*, *strand-röplabda*, *számlavezetés*, *szeretetszolgálat*, *szoftver*, *tanksapka*, *tárolókapacitás*, *társadalombiztosítási azonosító jel* (rövid: *taj*), *távközlési törvény*, *titkosszolgálat*, *többletráfördítés*, *uniós tagság*, *úrprogram*, *üzemanyagkészlet*, *vákuumsomagolás*, *zajszintmérő*, *zöldhatár*, *zsebszerződés*.

A szótár használatát jó szívvel ajánljuk mindazoknak, akik a magyar nyelvterületen hivatásszerűen írással foglalkoznak, másokat írásra oktatnak az egységes helyesírás megvalósítása érdekében. (Akadémiai Kiadó, Bp., 1999.)

Graf Rezső

Magyar nyelvtan és helyesírás

Simon Györgyi és Zala Mária tankönyve és feladatgyűjteménye

A szerzők helyesírási gyakorlókönyvük mellé elméleti kötetet is adnak a felhasználó kezébe, és ez örömmel üdvözölhető megoldás. A leíró nyelvtan, a helyesírás és a nyelvhelyesség kérdéseit a munka a nyelvi szintek (hang – szóelem – szó – szó szerkezet – mondat) sorrendjében tárgyalja. Fő érdeme, hogy a helyesírási tudnivalókat a grammatikai struktúrákhoz kapcsolja, így jól segítheti a nyelvtani törvényszerűségek és a helyesírási szabályok közötti összefüggések fölismertetését, tudatosítását. Az elméleti részt módszeresen kifejtő alapmunka megfogalmazásai lexikonszerűen tömörek, definíciói könnyen érthetők.

Fölöttébb rokonszenves a szerzőknek az az eljárása, hogy a nyelvtani „felvezetések” követően, a helyesírást taglaló részek előtt tipográfiai is jól kiemelve tüntetik fel az akadémiai helyesírási szabályzat 11. kiadásának vonatkozó pontszámait.

Míg az alapkönyv az elméleti tudás megszerzését hivatott szolgálni, a kiegészítő gyakorlókönyv a nyelvtani elemzésre alapozó helyesírási készség fejlesztését tekinteti feladatának. Ez utóbbinak a fejezetei a nyelvtan-

könyv anyagelrendezését követik, megkönnyítve ezzel a két munka párhuzamos használatát. Önálló nyelvtani és helyesírási segédkönyvként is sikeresen használható. A tanári irányítás nélküli önképzést segíti a feladatok helyes megoldását nyújtó (kulcs)fejezet. Az ismeretek megszilárdításához, korábbi téves kapcsolások kiigazításához ígéreknek fölöttébb alkalmasnak a mű ismétlésre ösztönző kérdései. A gyakorlatok – a különböző korosztályok képességeihez igazodva – eltérő nehézségűek. A feladatok nagyobb része a helyesírás, kisebb hányada a nyelvtani rendszer problémáira irányul. A feladattípusok változatossága, valamint az egyes gyakorlatoknak viccekre, játékokra alapozása a könyv használatát olykor valósággal szórakoztatóvá teszi.

Összegzésül: az alsóbb osztályok számára önálló tankönyvként, a középiskolai oktatásban részt vevők számára pedig segédkönyvként ajánlhatók e munkák. Egyéb iskolatípusokban, például a szakmunkásképzőkben mindenképpen, de tanítóképzőben vagy liceumban is bizonyára kitűnően beválnak majd. (PannonKlett, Bp., 1997.)

Milián Orsolya

PONTOZÓ

Mindenekelőtt az ez évi 2. számunkban közölt rejtvények helyes megfejtését adjuk meg.

I. *Hétszer hét, helynevekkel.* 1. Resznek. 2. Öreglak. 3. Hernyék. 4. Ebergőc. 5. Csepreg. 6. Csáford. 7. Csákvár. 6, 5, 2, 3, 4, 1, 7 sorrend esetén az átlóban található helynév: Csenger.

II. *Szókirakósdí.* 1. Izmos mozis. 2. Kazalon lakozna. 3. Medvét védtem. 4. Kevesen nevesek. 5. Magoknak magoknak. 6. Rómainak makaróni! 7. Mással lássam. 8. Vértért vértéz. 9. Szirteken reszketni. 10. Vádatat támadva.

III. *Betűkapcsoló.* 1. Cinkostárs. 2. Sárga rózsa. 3. Aranyecset. 4. Tarantella. 5. Angyalföld. 6. Dizentéria. 7. Adóhivatal. 8. Lacikonyha. A keresett verscím: Csatadal, a költő Petőfi Sándor.

IV. *Segítenek a rómaiak!* 1. MaraDI ara. 2. ágya MágLyá. 3. nett MIDInett. 4. szarkája szIVarkája. 5. fILMest fest. 6. MóDszeres ószeres. 7. IVóCIMbora óboza. 8. aga VagDaL. 9. MeCsete esete. 10. aDMLraLtása aratása.

V. *Gyurkovics Tibor a nyelvről.* A magyar nyelv nem vész el, hiszen lényegében az egyetlen igazi nemzetfőntartó elem.

Azok közül a megfejtőink közül, akik megszerezték a sorsolásban való részvételhez szükséges 80 pontot, a következőknek kedvezett a szerencse, azaz részesültek könyvjutalomban: Beszélni nehéz! kör, Balassagyarmat, Balassi Bálint Gimnázium 9/b (2660); dr. Durucz Istvánné és diákjai, Krúdy Gyula Gimnázium, Nyíregyháza, Epreskert u. 64. (4401); Egyed Karolina, Bonyhád, Rákóczi u. 143. (7150); Gyuris Zoltán, Budapest, Zalaegerszeg u. 30. (1192); Kovács Vera, Budapest, Zapor u. 80. I. 18. (1032); Nevezi József, Dunaújváros, Martinovics u. 34. (2400); Takács Judit, Örbottyán, József Attila u. 65. (2162); Tiszaparti Gimnázium és Humán Szakközépiskola könyvtára, Szolnok, Tiszaparti sétány 4. (5000); Tóth Gyula, Nyíregyháza, Vasvári Pál út 85. fszt. 1. (4400); Varga Józsefné dr., Kapuvár, Földvári u. 5. (9330).

Gratulálunk a nyerteseknek!

A Pontozó újabb feladatai

I. *Két író két-két könyve.* Itt következő feladványunkban négy meghatározáspárra kell egy-egy ötbetűs, azaz öt betűjegyű álló szóval válaszolni, s ezeket beírni az ábra megfelelő bal, illetve jobb oldali hasábjába. Ha olvasóink megfejtése helyes, akkor a bal és a jobb hasábjába beírt betűkből két nagy író két-két regényének címét állíthatják – tehát nem olvashatják, hanem állíthatják! – össze az anagrammájuk szabályai szerint. Megfejtésül a két író nevét s két elrejtett regényük címét kell beküldeni. A helyes megoldásért címenként 4, összesen tehát 16 pont jár.

1. Kátyús út jelzője – Kétrajcáros váltópénz volt

2. Folyónk – Táplálkozzon

3. (Hajat) borzol – Idős férfia

4. Az író feleségének keresztnéve – Ragaszkodó gyermeke (két szó!)

1.			
2.			
3.			
4.			

II. *Ha-Ha-Ha!* A kacagásra ingerlő cím ellenére se tesék előre nevetni, mert a rejtvény nem is olyan könnyű. Ugyanis olyan magyar helységneveket kell keresni, amelyek beleillenek ábránk megfelelő soraiba a HA

kiegészítésével. Olvasóink megfejtése csak akkor helyes, ha a bekeretezett betűk felülről lefelé összeolvasva a 9633 irányítószámú helység nevét adják. Mivel mindegyik helységnevén 3 pontot ér – a betűkből összeolvasott nyolcadik is –, a rejtvény együttes értéke 24 pont.

1.	HA				
2.		HA			
3.			HA		
4.				HA	
5.					HA
6.					
7.					

III. *Hétszer hét.* Megfejtőink az ábra helyes kitöltése után a bal felső sarokból kiindulva átlósan a jobb alsó sarokig egy verses regény hősnéjének nevére találnak. Ha utána a sorokat ügyesen átrendezik, ugyanebben az átlóban a regény hősnőjének nevét is elolvashatják. Megfejtésül a mű alkotójának és két hősnéjének nevét kérjük – 20 pontért.

- Híres mátrai bor
- Nyalka
- Ő egyedül
- Befejezetlen írásmű
- Borral kapcsolatos mértékegység
- Közös folyamodvány
- Egykori északi germán nép

IV. *Győzzön K.O.-val!* Öt meghatározáspárt adunk közre. Ha olvasóink az első meghatározásra adott választukat K.O.-val „legyőzik”, máris teljesítették a feladatukat! Az „eredményért”, a második meghatározásnak megfelelő öt szóért szavanként 3, azaz 15 pont jár. Ezt az öt szót tessék beküldeni!

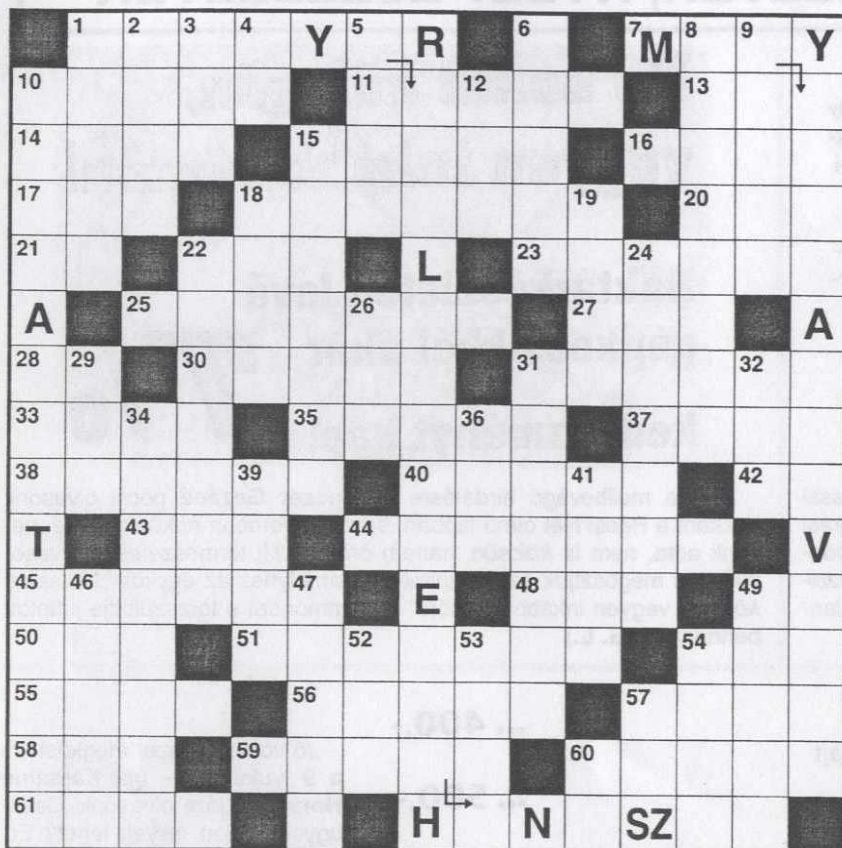
- Váltó műszak – Görög színészek magasított talpú cipője
- Régi labdajáték – Üstökös, ahogy régen mondták
- Egy férfi és egy nő – Kietlen
- Heves megyei község (3015) – Levélnyel
- Állóvíz – Pentaton hangolású japán húros hangszer

V. *Örkény István a nyelvről.* Idén nyáron múlt húsz éve, hogy itt hagyott bennünket a Kossuth-díjas, jeles író, Örkény István. Keresztregényünk fő soraiban ez alkalomból az ő Ezüstpisztráng című elbeszéléskötetéből idézünk egy nyelvünkre vonatkozó megállapítást. Megfejtése 25 pont.

Az e számunkban közölt rejtvények együttes értéke 97 pont, de már 80 pont is elég ahhoz, hogy a beküldő részt vehessen a sorsolásban, és egy értékes könyv nyertese lehessen. A most közreadott rejtvények megoldását **1999. december 1-jéig** kell beküldeni címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, 1364 Budapest, Pf. 122. Minden kedves olvasónknak sikeres megfejtést és hozzá jó szórakozást kívánunk – a rovat vezetőjével, **Grétsy Lászlóval** együtt – a rejtvények készítői:

Dékány Erzsébet (IV.), Doroszlai Elekné (I.),
Harmati Gizella (III.), Láng Miklós (II.),
Schmidt János (V.)

Írói meghatározás

VÍZSZINTES: 1. Örkény István meghatározásának első része. 7. A meghatározás második része. 10. Humoros, satirikus jelenet. 11. Lapos előadást tart. 13. Farmermárka. 14. Közterület. 15. Ahhoz hasonló. 16. A Buddenbrook-ház írója (Thomas). 17. Nem ritka az ilyen haj! 18. Csónakkal megközelít. 20. Sítalp. 21. Numero, rövid. 22. Magyar Tudományos Akadémia, rövid. 23. Cirkuszi porond. 25. Cikóriából is főzik. 27. Helyrag, a -nél párja. 28. Azonos mássalhangzók. 30. Olasz város, textil- és bútortipara számottevő. 31. Tarna-parti község Heves megyében. 33. ... Hendrix; legendás rockgitáros. 35. Etióp uralkodói cím. 37. Csupán. 38. Település Tiszaújvárostól nem messze. 40. Légies, könnyed. 42. Fél perc! 43. Esős időben ragad a cipőnkre. 44. Kesztyűgyári szakmunkás. 45. Kalap dísz is lehet. 48. A Rajna jobb oldali mellékfolyója Németország délnyugati részén. 49. Képző, a -va párja. 50. Ige-képző. 51. Csordulásig töltődő (pl. kád). 54. Vuk első zsákmánya e vadkacsa. 55. Amely helyen. 56. Elszennvedett sérelmeket szóltanul tűrő. 57. Csodás történet. 58. Tószéli növény. 59. Műbíráló, elavult szóval. 60. Egyetemi kar vezetője. 61. A mesebeli Mihók társa.

FÜGGŐLEGES: 1. Somlay ...; színművész (1883–1951). 2. Kezdetleges világítóeszköz. 3. Tóth Árpád költeménye. 4. A gallium vegyjele. 5. Egyetemi díszterem. 6. Kötőszó. 8. Ájulásszerű állapotba jutás. 9. A csúcsról a völgybe tekint. 10. Az író megállapításának harmadik, befejező része. 12. A tantál és a vanádium vegyjele. 15. Azon a felületen szétmázoló. 18. Becézett Ottó. 19. Komikus színész (József). 22. Derékát kényeskedve riszálja, népies szóval. 24. Virágnak is, női névnek is szép. 26. Majdnem átér! 29. Királyi, rövid. 31. Fosztogató, régiesen. 32. Huszonnégy órából áll. 34. Tisztálkodó. 36. Német női név. 38. Londoni villamosvasút. 41. Kapura rúg. 46. A levegőt kapkodva lélegzik. 47. Neves spanyol labdarúgó, a Real Madridban Puskás csapattársa volt (Lopez Francisco). 49. Kettőn áll! 52. Kétjegyű betű, kiejtve. 53. Női név (Adamsonék anyaroszlánjának neve is!) 54. E sportban nem az edző dönt! 57. Fehér építőanyag. 60. Dorog határai!

Schmidt János

Tisztelt Szerkesztőség!

A szentendrei Ferences Gimnázium 9/C osztályos tanulói a mozgósabályt tanulták, s kedvet kaptak egy kis gyűjtőmunkához is. A Pest megyei telefonkönyvet pécézték ki, de nem kímélték a budapestit sem. Kacagató gyűjteményükből küldök be néhány hibásan írt foglalkozásnevet. Jó szórakozást!

központi fűtőszelő
nehéz gépkocsivezető
falatozó vezető
téli gumigyártás
lakó telepvezető
kis állatkereskedő
cukrásztermelő kisiparos
mobil telefonszerelő
kürtös kalácskészítő
ülő huzatkészítő
cigány pecsenyeárus
öntapadós címkekészítő
mosó és hűtő gépszelő
fém tömegcikk-készítő

Tisztelettel küldi:

Varsányi Viola
tanár és a 9/C

Ismét keressük a 10 legszebb magyar szót!

Kosztolányi Dezső szerint ezek a legszebb magyar szavak: *láng, gyöngy, anya, ősz, szűz, kard, csók, vér, szív, sír*. Azóta több ilyen pályázat is volt már. Most a Magyar Rádió Tetten ért szavak című műsora is pályázatot hirdet a 10 legszebb magyar szó kiválasztására. Nyilvánvalóan minden szólista meglehetősen személyes. A szerkesztőség nem is kér indoklást, bár örömmel venné, ha a pályázók feltüntetnék a kiválasztás szempontjait. A javaslatokat 1999. október 31-ig várják a következő címre: Tetten ért szavak, Magyar Rádió, Budapest, Bródy S. u. 5–7. 1800. A november 22-i adásban hallgathatják meg a legszebb szavak bemutatását, valamint a nyertesek névsorát. A szerencsés nyertesek *Szórakó* társasjátékot és ajándékkönyvet kapnak.

NYELVÉSZ-LELETEK, NYELV-ÉSZLELETEK

Tisztelt gépjármű Tulajdonos!

Felhívom figyelmét, hogy ez a parkolóhely - ahol most Ön szabálytalanul tartózkodik - a Magyar Tudományos Akadémia szolg.-i gépkocsijai részére lett kijelölve, melyet KRESZ tábla is biztosít.

Kérem, hogy a jövőben a közlekedési szabályokat betartani és területünkön a parkolást mellőzni szíveskedjen.

Szabálytalan megállás esetén kénytelen leszek járművének elszállíttatásáról gondoskodni.

Köszönettel: MTA Gépkocsi Szolgálat

Ezzel az egyébként udvarias felszólítással csak az lehet a bajunk, hogy több helyesírási hiba is van benne, s ez éppen a Magyar Tudományos Akadémiától - annak is *gépkocsiszolgálatától* - bizony feltűnő! (Egy - szabálytalan kódó - *gépjármű-tulajdonos*, B. G.)

Ne sokat kölcsön,
vegyen inkább rögtön!

Raktárkészleten levő
gépkocsikból akár **7%**
kedvezményt kap!

Erre a mellbevágó hirdetésre **Gelencsér Gézáné** pécsi olvasónk bukkant a Pécsi Hét című lapban, s azon nyomban nekünk küldte, nekünk adta, nem is *kölcsön*, hanem örökre. Mi természetesen olvasóinkkal is megosztjuk azt az „élményt”, amelyhez az egykori „Ne sokat költsön, vegyen inkább kölcsön!” reklámmondat e torzszülöttje juttatott bennünket. (G. L.)

11~ DESPERADO

paradicsomszós, bab, chili, sajt

12~ OCEAN

paradicsomszós, rák, kagyló, sajt

13~ 9 LYUKÚ ÍZ

paradicsomszós, szalámi, kukorica, hagyma, bacon, paprika, zöldborsó, tojás, sajt

... 400,-

... 500,-

... 600,-

Jó volna egyszer megkóstolni a 9 lyukú ízt! - írja **Karsainé Horváth Klára** olvasónk. Csakugyan. Vajon milyen lehet? Érdemes lenne egyszer rendelni egy ilyen a szórólap kibocsátójától, a győri Pizza Expressztől! (G. L.)

Az energia aktivizálása

Húzzuk meg jól a fülünket, és közben masszírozzuk meg hüvelykujjunkkal fülünk belső oldalát. Ezt nevezik „gondolkodási sapkának”. Stimulálja a külső fülben található számtalan akupunktúrás pontot, kizárja a figyelemelterelő külső zajokat, így mind a két fül jobban tud a halottak értelmére koncentrálni.

Bár a „Kaiser” nem tudott valami jól magyarul, azt bizonyára szóvá tette volna, ha vele kapcsolatban a *felséges* jelzőt használják. Neki mint uralkodónak a *felséges* dukált (megkülönböztetésül az uralkodóház más tagjaitól, akik „csak” *felségesek* voltak). Így a szójáték is tökéletes lenne: *Felséges falatok*. Hiszen jó magyarsággal az étel, az íz, a falat is *felséges* vagy *fölséges*, nem pedig *fen-séges*. (K. G.)

A példa beküldője, a székesfehérvári **Kanczler-né Jóczik Mariann** - igen szellemesen - így ír: „Ezt a módszert a halottlátók, illetve halotthallók figyelmébe ajánlom!” Mi pedig olvasóink figyelmébe. (G. L.)

TÁJÉKOZTATÓ

A „VÍZKÁROSULTAKÉRT”

MEGJELÖLÉSŰ ADOMÁNYOKAT DÍJMENTESEN BEFIZETNI
AZ ALÁBBI SZERVEZETEK BANKSZÁMLASZÁMAIRA LEHET

Szervezet neve	Bankszámlaszáma
Magyar Máltai Szeretetszolgálat	11700000000000000000
Magyar Vöröskereszt	11700000000000000000
Magyar Ökonómikus Szeretetszolgálat	11700000000000000000
Magyar Karítász Alapítvány	11700000000000000000
Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium	11700000000000000000

Nem kételkedünk abban, hogy a harmadikként feltüntetett szeretetszolgálat is *ökonómikusan*, azaz gazdaságosan, takarékosan fogja felhasználni a számlájára befizetett adományokat. Ettől azonban még megmarad *ökumenikus*, tehát egyetemes, az összes keresztény egyházat átfogó szervezetnek. A kettő nem zárja ki egymást, de mégsem mindegy! (K. G.)